

L A T I N A

pro zdravotnické asistenty

Mgr. Jitka Krtková

Úvod

Latina patří k indoevropským jazykům. Její název vznikl podle území ve střední Itálii nazvaného *Latium* a jeho obyvatel *Latinů*. Z původního spisovného jazyka se vyvinula řeč lidová, která se prostřednictvím římských výbojů dostávala na další území. Vzájemným působením latiny a místních nářečí vznikly dnešní románské jazyky: španělština, francouzština, italština, portugalština a rumunština.

Do spisovné latiny časem pronikaly cizí prvky a tím ztrácela svou původní čistotu. Tomu chtěli vzdělanci zabránit návratem ke staré tradici, důsledkem však byla ztráta souvislosti s přítomností, a tak se latina stala jazykem mrtvým.

Latinské prvky nacházíme nejen v jazycích románských, ale i v češtině, němčině, angličtině, a to jak ve slovní zásobě, tak v gramatickém systému.

Znalost latinské slovní zásoby a pochopení principů tvoření odborných výrazů usnadní studium řady vědních oborů – medicíny, biologie, histologie, filologie,.....

Latina se dosud dochovala na nejrůznějších nápisech na veřejných budovách či památnících, používá se však i na diplomech nebo při různých slavnostních příležitostech jako jsou např. imatrikulace, promoce apod.

I. LEKCE

Latinská abeceda

Latinská abeceda má 24 písmen: Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Ss, Tt, Uu, Vv, Xx, Yy, Zz.

Římané znali jen velká písmena. Teprve ve středověku vznikla v písařské praxi obměnou písmen velkých písmena malá. Velkých písmen se užívalo jen na začátku vět, odstavců a veršů. Důsledné je užívání velkých písmen na začátku vět, u vlastních jmen a u slov od nich odvozených.

Dlouhé samohlásky Římané neoznačovali čárkami. V učebnici ale používáme k nacvičení správné výslovnosti ležatou čárku pro označení délky samohlásek (ā, ē, ī, ō, ū).

I, J Písmenem **i** se označovala jak samohláska **i**, tak i nestejnoslabičná polosamohláska **j**:

minus - méně

iuventūs - mládí

fūctiō - funkce, činnost

V lékařském názvosloví se však písmeno **j** vžilo a používá se.

U, V Místo našeho písmena **u** užívali Římané **v**, jímž se označovalo i polosamohláskové **v**

Dnes však **u** a **v** v písmu rozlišujeme:

vēna - žíla

inveniō - nacházím

auscultō - vyšetřuji poslechem

K Písmeno **k** přestali Římané užívat. Zachovalo se jen v několika slovech, a to hlavně v jejich zkratkách:

Kal. - Kalendae - první den v měsíci

Y, Z Písmena **y** a **z** se vyskytují pouze ve slovech řeckého původu:

gymnasium - cvičiště

Hláskosloví

Hlásky se dělí na: samohlásky

souhlásky

Samohlásky: jednoduché : krátké: a, e, i, o, u

dlouhé: ā, ē, ī, ō, ū

dvojhásky: ae, oe, eu, au, ei, ui

Výslovnost

i *na počátku slova před samohláskou* nebo *uprostřed slov mezi samohláskami* vyslovujeme jako j:

iānua , maior

ae, oe vyslovujeme jako é:

aegrōtus, oedēma

c *před a, o, u* nebo *na konci slova* nebo *před souhláskou* vyslovujeme jako k:

caput, cor, cūra, lac, lacteus

c *před ae, oe, eu, e, i* čteme jako c:

caecus, cerebrum, citō

s *mezi samohláskami* nebo *mezi samohláskou a r, l, m, n* čteme jako z:

nāsus, cursus, pulsus, spasmus, mēnsis

slabiky **di, ti, ni** se čtou tvrdě:

medicīna, tībia, minimus

slabika **ti** *před samohláskou* nebo *dvojháskou* ae se čte jako ci:

operātiō

skupina **ex** *před samohláskou* se čte jako egz:

exemplum

skupina **qu** a **ngu** před samohláskou se čte jako q a ngv:

aqua, lingua

skupina **ph** se čte jako f:

phalanx

Tvarosloví

Slovní druhy

podstatné jméno	substantivum	
přídavné jméno	adjektivum	
zájmeno	pronomen	ohebné
číslovka	numerales	
sloveso	verbum	
příslovce	adverbium	
předložka	prepozice	
spojka	konjunkce	neohebné
citoslovce	interjekce	
částice	partikule	

Ohýbání: deklinace - skloňování

konjugace - časování

Jmenné kategorie

rod:	mužský	maskulinum	m.
	ženský	femininum	f.
	střední	neutrum	n.
číslo:	jednotné	singulár	sg.
	množné	plurál	pl.
pád:	1.	nominativ	nom.
	2.	genitiv	gen.
	3.	dativ	dat.
	4.	akuzativ	akuz.
	5.	vokativ	vok.
	6.	ablativ	abl.

Slovesné kategorie

osoba:	1., 2., 3.		
číslo:	singulár - sg., plurál - pl.		
čas:	přítomný	prézens (prézentum)	préz.
	minulý	perfektum	pf.
		imperfektum	impf.
		plusquamperfektum	pqpf.
	budoucí	futurum	fut.
způsob:	oznamovací	indikativ	ind.
	rozkazovací	imperativ	imperat.
	spojovací	konjunktiv	konj.
rod:	činný	aktivum	akt.

trpný pasivum pas.

II. L E K C E

Substantiva I. deklinace

vzor: fēmina, ae, f. - žena

k této deklinaci patří substantiva zakončená v nom. sg. na -a

v gen. sg. na -ae

jsou to převážně feminina, výjimečně maskulina

kmenová samohláska je -ā- (gen.sg. fēmin-ā-rum)

	sg.	pl.
nom.	fēmin - a	fēmin - ae
gen.	fēmin - ae	fēmin - ā -rum
dat.	fēmin - ae	fēmin - īs
akuz.	fēmin - am	fēmin - ās
vok.	fēmin - a	fēmin - ae
abl.	fēmin - ā	fēmin - īs

vok.(sg. i pl.) = nom.(sg. i pl.)

dat. pl.= abl. pl.

Přeložte a určete tvary:

1. Vēna.
2. Anōmaliae.
3. Linguās.
4. Fībulā.
5. In cellulā.
6. In scapulam.
7. Artēriae.
8. Columna vertebrārum.
9. Guttae.
10. In aquam.
11. In costās.
12. Sine frāctūrā.
13. Tabulettās.
14. Sub glandulā.
15. Aortam.
16. Tōnsillārum.
17. Praeventiam.
18. Scatulā.
19. Sine formā.
20. In columnā vertebrārum.
21. Frāctūra ulnae.

Srovnejte:

in vertebrā x in vertebram

in vertebrīs x in vertebrās

in formā x in formam

in formīs x in formās

sub maxillā x sub maxillam

sub maxillīs x sub maxillās

Slovní zásoba

anōmalia, ae, f. - nepravidelnost, odlišnost

in (na ot. kam ? s akuz. - do, na
na ot. kde? s abl.) - v, na

aorta, ae, f. - srdečnice, aorta

aqua, ae, f. - voda

maxilla, ae, f. - horní čelist

artēria, ae, f. - tepna

scapula, ae, f. - lopatka

cellula, ae, f. - buňka

scatula, ae, f. - krabička

columna, ae, f. - sloup

sine (s abl.) - bez

costa, ae, f. - žebro

sub (na ot. kam? s akuz.
na ot. kde ? s abl.)- pod

fēmina, ae, f. - žena

fībula, ae, f. - lýtková kost

tabuletta, ae, f. - tabletky

forma, ae, f. - tvar, podoba

tībia, ae, f. - holenní kost

frāctūra, ae, f. - zlomenina

ulna, ae, f. - loketní kost

glandula, ae, f. - žláza

vēna, ae, f. - žíla

gutta, ae, f. - kapka

vertebra, ae, f. - obratel

mandibula, ae, f. - dolní čelist

Cvičení:

1. Spojte následující substantiva s předložkami in, sub, sine: aqua, aorta, glandula, scapula, ulna, vertebra
2. Přeložte: na lýtkové kosti, v kapce, na holenní kosti, do tvaru, do srdečnice, pod lopatky, do krabiček, pod horní čelisti, bez zlomeniny, v kapkách, bez buněk
3. Z čeho jsou odvozeny následující výrazy: akvárium, akvadukt, feminismus, tableta, venózní?

In memoriam

III. L E K C E

Sloveso esse - být a jeho složeniny

Indikativ prézentu

sg.	pl.
1. sum	sumus
2. es	estis
3. est	sunt

Imperativ

2. es	este
-------	------

Přeložte a určete tvary:

1. In scapulā est frāctūra.
2. Fēmina abest.
3. Gutta est in linguā.
4. Scatula est sine tabulettīs.
5. Guttae sunt in herbīs.
6. Īnsufficiētia aortae.

Slovní zásoba

absum, abesse	- být nepřítomen	lingua, ae, f.	- jazyk
adsum, adesse	- být přítomen, pomáhat	possum, posse	- moci
herba, ae, f.	- rostlina	praesum, praeesse	- být přítomen
īnsufficiētia, ae, f.	- nedostatečnost, selhání	praeventia, ae, f.	- předcházení

Cvičení:

1. Utvořte 2.os.sg.ind. préz. a 2.os.sg.imperat. od sloves esse a adesse
2.os.pl.ind.préz. a 2.os.pl.imperat. od sloves esse a adesse, srovnejte způsob
tvoření 2. os. sg. a pl.
2. Určete původ následujících výrazů: prezence, absence, potenciální, lingvistika, herbář

Cogito ergo sum

IV. L E K C E

Substantiva II. deklinace

vzory: servus, ī, m. - otrok

puer, ī, m. - chlapec

verbum, ī, n. - slovo

k této deklinaci patří substantiva zakončená v nom. sg. na **-us -er** (maskulina)

-um (neutra)

v gen.sg. na **-ī** (maskulina i neutra)

substantiva této deklinace jsou převážně maskulina a neutra, pouze výjimečně feminina

kmenová samohláska je **-ō** - (serv - ō - rum, verb- ō - rum)

sg.

	maskulinum		neutrum
nom.	serv - us	puer	verb - um
gen.	serv - ī	puer - ī	verb - ī
dat.	serv - ō	puer - ō	verb - ō
akuz.	serv - um	puer - um	verb - um
vok.	serv - e	puer	verb - um
abl.	serv - ō	puer - ō	verb - ō

pl.

	maskulinum		neutrum
nom.	serv - ī	puer - ī	verb - a
gen.	serv - ō - rum	puer - ō - rum	verb - ō - rum
dat.	serv - īs	puer - īs	verb - īs

akuz.	serv - ōs	puer - ōs	verb - a
vok.	serv - ī	puer - ī	verb - a
abl.	serv - īs	puer - īs	verb - īs

dat.sg. = abl.sg.

dat.pl. = abl.pl.

neutra: nom. = akuz. = vok. (sg. i pl.)

nom.,akuz.,vok.pl. : vždy konc. -a

Substantiva ženského rodu se skloňují podle vzoru pro maskulina.

Přeložte:

1. Spasmus nervī. 2. Cavum crāniī. 3. Cancer ventriculī. 4. Frāctūra humerī. 5. In oculīs. 6. Sēptum nāsī. 7. Contrā morbum. 8. Per rēctum. 9. Signa morbōrum. 10. Medicāmentum (remedium) contrā morbum. 11. Capitulum humerī. 12. Spasmus nervī. 13. Delīrium per morbum. 14. Unguentum in oculum. 15. Cancer ōvāriī.

Slovní zásoba

acidum, ī, n.	- kyselina	oculus, ī, m.	- oko
cancer, ī, m.	- rakovina	ōstium, ī, n.	- ústí
capitulum, ī, n.	- hlavička	ōvārium, ī, n.	- vaječník
cavum, ī, n.	- dutina	per (s akuz.)	- přes, skrz, pro
collum, ī, n.	- krček	periodus, ī, f.	- období, doba
contrā (s akuz.)	- proti	puer, ī, m.	- chlapec
crānium, ī, n.	- lebka	rēctum, ī, n.	- konečník
delīrium, ī, n.	- blouznění	remedium, ī, n.	- lék
humerus, ī, m.	- kost pažní	sēptum, ī, n.	- přepážka
īntestīnum, ī, n.	- střevo	servus, ī, m.	- otrok
medicāmentum, ī, n.	-lék	signum, ī, n.	- znamení, známka, příznak
medicus, ī, m.	- lékař	spasmus, ī, m.	- stah, křeč

morbus, ī, m.	- nemoc	sternum, ī, n.	- prsní kost
mūsculus, ī, m.	- sval	unguentum, ī, n.	- mast
nāsus, ī, m.	- nos	venēnum, ī, n.	- jed
nervus, ī, m.	- nerv	ventriculus, ī, m.	- žaludek

Cvičení

1. Utvořte akuz.sg., nom., akuz.pl. od substantiv mūsculus, nāsus, periodus, cancer, unguentum, verbum
2. Určete tvary: periodum, sternum, oculum, verbum, sēptō, ōvāriīs, lingua, venēna, frāctūrīs, ventriculīs, signōrum, aortārum, nervōrum, vēnārum, nāsī, oculōs, herbās
3. Utvořte spojení:

sēptum	nervus
spasmus	nāsus
cavum	humerus
capitulum	crānium
periodus	morbus

Medicus curat, natura sanat

V. L E K C E

1. konjugace

vzor: laudō, laudāre - chválit

kmenová samohláska - ā - (kořen + kmenová samohláska = přítomný kmen: laud-ā

z inf.préz.akt. dostaneme přítomný kmen po oddělení
infinitivní

přípony -re: laudā - re)

Tvary ind. prez. se tvoří z přítomného kmene přidáním osobních koncovek:

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1. - ō	- mus	- or	- mur
2. - s	- tis	- ris	- minī
3. - t	- nt	- tur	- ntur

Tvary imperativu se v sg. rovnají kmeni slovesa, v pl. se k tomuto tvaru přidává - te.

UVEDENÉ KONCOVKY JSOU STEJNÉ PRO VŠECHNY KONJUGACE

Indikativ přítomný

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1.laud - ō	laud - ā - mus	laud - or	laud - ā - mur
2.laud - ā - s	laud - ā - tis	laud - ā - ris	laud - ā - minī
3.laud - a - t	laud - a - nt	laud - ā - tur	laud - a - ntur

Imperativ

2.os.sg. laudā !

2.os.pl. laudā - te !

Infinitiv

aktivum: laudā - re

pasivum: laudā - rī

Přeložte:

1. Magister unguentum praeparat. 2. Medicus morbum sānat. 3. Morbus ā medicō sānātur.
4. In cavō crāniī cerebrum est. 5. Magistra aquam dēstīllat. 6. Aqua ā magistrā dēstīllātur.
7. Puerī aquam nōn filtrant. 8. Medicus aegrōtum auscultat. 9. Digitus ā medicō amputātur.
10. Medicāmentum signā! 11. Exemplum magistrī puerōs ēducat.

Slovní zásoba

ā, ab (s abl.)	- od	exemplum, ī, n.	- příklad
aegrōtus, ī, m.	- nemocný	filtrō, āre	- překapávat
applicō, āre	- použít, podávat, použít		
amputō, āre	- snést, odnít, amputovat	laudō, āre	- chválit
auscultō, āre	- vyšetřovat poslechem	magister, ī, m.	- magistr, učitel
cūrō, āre	- starat se, pečovat, léčit	magistra, ae, f.	- magistra, učitelka
dēstīllō, āre	- destilovat, překapávat	nōn	- ne, nikoli
digitus, ī, m.	- prst	(prae)parō, āre	- připravovat, získávat
ēducō, āre	- vychovávat	sānō, āre	- léčit, hojit
ex, ē (s abl.)	- z, ze	signō, āre	- značit, označovat

Cvičení

1. Přeložte a určete gramatické kategorie: mūsculī linguae, cancer ventriculī, spasmī nervōrum, exemplum magistrī
2. Doplňte: cavum crāni- , praeventia morb- , frāctūra capitul- humer-
3. Přeložte a určete gramatické kategorie: aegrōtus auscultātur, aegrōtum auscultāmus, puer ēducātur, aegrōtum sānō, aquam dēstīllāmus, remedium signātur
4. Přeložte: Lékaři vyšetřují nemocné. Lékárník destiluje vodu. Magistr připravuje lék. Rakovina žaludku je léčena.

Historia magistra vitae

VI. L E K C E

2. konjugace

vzor: videō, vidēre - vidět

kmenová samohláska - ē -

Indikativ prézentu

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1.vid - e - ō	vid - ē - mus	vid - e - or	vid - ē - mur
2.vid - ē - s	vid - ē - tis	vid - ē - ris	vid - ē - minī
3.vid - e - t	vid - e - nt	vid - ē - tur	vid - e - ntur

Imperativ

2.os.sg. vidē !

2.os.pl. vidē - te !

Infinitiv

aktivum: vidē - re

pasivum: vidē - rī

Přeložte:

1. Signum morbī saepe latet, nōn vidētur. 2. Aegrōtus remedium contrā morbum habet. 3. Āla nāsī. 4. Medicāmenta miscēte. 5. Morbum prohibēre studē. 6. Magistrī unguenta miscent. 7. Medicī in scapulā spīnam vident. 8. Aegrōtus frāctūram ulnae habet. 9. Medicus aegrōtum auscultat et sānat.

Slovní zásoba

āla, ae, f. - křídlo

praeceptum, ī, n. - příkaz, nařízení

et - a, i

prohibeō, ēre (s akuz.) - bránit, zabraňovat

gangraena, ae, f. - sněť

saepe - často

habeō, ēre	- mít	sceletum, ī, n.	- kostra
lateō, ēre	- skrývat se, být skryt	studeō, ēre	- snažit se, usilovat
licet, licēre	- je dovoleno, je možno	vāsa, ōrum, n.	- cévy
misceō, ēre	- míchat, směšovat	videō, ēre	- vidět

Cvičení

1. Časujte: auscultō et videō, praeparō et misceō
2. Doplňte: remedium contrā (spasmus)
 signum (morbus)
 spīna (scapula)
 glandula in (lingua)
 glandula (lingua)
3. Přeložte předložková spojení: kvůli nemoci, proti křeči, do masti, na prstu, v lebce, bez křeči, pod lopatkou, bez vody, do žaludku, na obratli, pod obratel, v mastech
4. Přeložte do latiny: Zabraňujte nemocem. Onemocnění pacienta je skryto. Lékaři je dovoleno léčit nemocné.

Curriculum vitae

VII. L E K C E

Opakování I. a II. deklinace substantiv

Substantiva **I. deklinace** končí v nom.sg. na **-a**, v gen.sg. na **-ae**, jsou převážně rodu **ženského**.

Substantiva **II. deklinace** končí v nom.sg. na **-us, -er**, pokud jsou rodu **mužského**, na **-um**, pokud jsou rodu **středního**, v gen.sg. na **-ī (m. i n.)**.

Výjimky:

I. dekl.: poēta, ae, m. - básník

II. dekl.: humus, ī, f. - země

alvus, ī, f. - břicho

atomus, ī, f. - atom

cathodus, ī, f. - katoda

anodus, ī, f. - anoda

methodus, ī, f. - metoda

periodus, ī, f. - období

vīrus, ī, n. - jed, nakažlivá látka, virus

Přehled koncovek substantiv I. a II. deklinace

	sg.	sg.	pl.	pl.
pád	I.deklinace	II.deklinace	I.deklinace	II.deklinace
nom.	vēna	servus,puer verbum	vēnae	servī,puerī verba
gen.	-ae	-ī	-ārum	-ōrum
dat.	-ae	-ō	-īs	-īs
akuz.	-am	-um	-ās	-ōs,-a

vok.	-a	-e,puer,um	-ae	-ī,-a
abl.	-ā	-ō	-īs	-īs

vok. sg. maskulin zakončených na -us má koncovku -e

vok. sg. maskulin zakončených na -er = nom.sg.

akuz., vok. u neuter = nom. (v sg. i pl.) - platí pro všechny deklinace

vok. všech jmen = nom. (v sg. i pl.) X výjimka: subst. II. dekl. na -us

Přeložte:

1. Frāctūra costae. 2. Vertebra cum spīnīs. 3. Nervī, mūsculī membrōrum. 4. Bacillus diphtheriae, morbillōrum. 5. Dorsum linguae. 6. Ad exemplum. 7. In cavō crānīi cerebrum est. 8. Extractum praeparāte et in vitrō servāte. 9. Perīculum vītae. 10. Praeparā unguenta prō aegrōtīs

Slovní zásoba

ad (s akuz.)	- k, při, u	membrum, ī, n.	- končetina
bacillus, ī, m.	- bacil	morbillī, ōrum, m.	- spalničky
cerebrum, ī, n.	- mozek	perīculum, ī, n.	- nebezpečí
cum (s abl.)	- s, spolu	prō (s abl.)	- pro, za , kvůli
diphtheria, ae, f.	- záškrť	vīta, ae, f.	- život
dorsum, ī, n.	- hřbet, záda	vitrum, ī, n.	- zkumavka
extractum, ī, n.	- výtažek	servō, āre	- za/uchovávat, zachraňovat

Cvičení

1. Uvedené výrazy spojte podle možností s předložkami *sub, sine, contrā, in, cum* : vitrum, cellula, unguentum, aqua, dorsum, magister, signum morbī, cancer ventriculī.
2. Přeložte spojení: lék proti záškrť (spalničkám), zlomenina hlavičky kosti pažní, sval jazyka, přepážka nosní, příznak nemoci.
3. Přeložte následující věty: Nemocný je od lékaře vyšetřován poslechem. Na hřbetě jazyka jsou žlázy. Magistra připravuje léky.

Inter arma silent Musae

VIII. L E K C E

Adjektiva I. a II. deklinace

Adjektiva I. a II. deklinace mají 3 různé tvary pro 3 rody:

tvar končící v nom.sg. na **-us, -er** pro rod mužský - II. deklinace

tvar končící v nom. sg. na **-um** pro rod střední - II. deklinace

tvar končící v nom. sg. na **-a** pro rod ženský - I. deklinace

Př. acūtus, acūta, acūtum - prudký, ostrý, á, é

dexter, dextra, dextrum - pravý, á, é

miser, misera, miserum - ubohý, bídny á, é

Tvar **mužský** se skloňuje jako **servus/puer**

ženský se skloňuje jako **fēmina**

střední se skloňuje jako **verbum**

Adjektivum v latině stojí za substantivem, které určuje jeho rod, číslo, pád

	sg.	pl.
nom.	morb ^{us} acūt ^{us}	morb ⁱ acūt ⁱ
gen.	morb ⁱ acūt ⁱ	morb ^ō rum acūt ^ō rum
dat.	morb ^ō acūt ^ō	morb ^{īs} acūt ^{īs}
akuz.	morb ^{um} acūt ^{um}	morb ^ō s acūt ^ō s
abl.	morb ^ō acūt ^ō	morb ^{īs} acūt ^{īs}
nom.	scapula dextra	scapulae dextrae
gen.	scapulae dextrae	scapulārum dextrārum
dat.	scapulae dextrae	scapulīs dextrīs

akuz.	scapulam dextram	scapulās dextrās
abl.	scapulā dextrā	scapulīs dextrīs

nom.	signum incertum	signa incerta
gen.	signī incertī	signōrum incertōrum
dat.	signō incertō	signīs incertīs
akuz.	signum incertum	signa incerta
abl.	signō incertō	signīs incertīs

nom.	periodus critica	periodī criticae
gen.	periodī criticae	periodōrum criticārum
dat.	periodō criticae	periodīs criticīs
akuz.	periodum criticam	periodōs criticās
abl.	periodō criticā	periodīs criticīs

nom.	vīrus perniciōsum	vīrī perniciōsa
gen.	vīrī perniciōsī	vīrōrum perniciōsōrum
dat.	vīrō perniciōsō	vīrīs perniciōsīs
akuz.	vīrum perniciōsum	vīrōs perniciōsa
abl.	vīrō perniciōsō	vīrīs perniciōsīs

Některá adjektiva převzala funkci substantiv, se kterými se spojovala, a sama se stala substantivy:

caecus, a, um - slepý

intestīnum caecum	- slepé střevo
caecum, ī, n.	- slepé střevo
intimus, a, um	- vnitřní
tunica intima	- vnitřní vrstva cévní stěny
intima, ae, f.	- vnitř. vrstva cév. stěny

Některá adjektiva převzala funkci substantiv a přizpůsobila se jim i svou formou:

malus, a, um	- špatný, zlý
malum, ī, n.	- zlo

Přeložte:

1. Nervus vagus. 2. Morbus chronicus, infectiōsus. 3. Lobus dexter, sinister. 4. Sub vēsīcā ūrīnāriā. 5. Cancer ventriculī morbus periculōsus est. 6. Aqua frīgida et aqua calida remedia sunt. 7. Medicus digitum medium amputat. 8. Vīrus periculōsum nōnnumquam causa morbī malignī est. 9. Morbōs infectiōsōs prohibēte!

Slovní zásoba

acūtus, a, um	- prudký, akutní	malus, a, um	- špatný, zlý
adultus, a, um	- dospělý	medius, a, um	- střední, prostřední
aegrē	- těžko, -ce, obtížně	nōnnumquam	- někdy
benignus, a, um	- nezhoubný	periculōsus, a, um	- nebezpečný
calidus, a, um	- teplý, horký	perniciōsus, a, um	- zhoubný
causa, ae, f.	- příčina, důvod	plēnus, a, um	- plný
certus, a, um	- jistý, určitý	post (s akuz.)	- po, za
dexter, a, um	- pravý	postoperātīvus, a, um	- pooperační
felleus, a, um	- žlučový	pūrus, a, um	- čistý
frīgīdus, a, um	- studený, chladivý	sinister, a, um	- levý
chronicus, a, um	- chronický, vleklý	ūrīnārius, a, um	- močový
incertus, a, um	- nejistý, neurčitý	vēsīca, ae, f.	- měchýř
infectiōsus, a, um	- nakažlivý, infekční	vēsīca ūrīnāria	- močový měchýř

lobus, ī, m.	- lalok	vēsīca fellea	- žlučník
malignus, a, um	- zhoubný	vagus, a, um	- bloudivý

Cvičení

1. K daným substantivům vyhledejte správná adjektiva:

lobus	calidus, a, um
aqua	chronicus, a, um
morbus	dexter, a, um
causa	perniciōsus, a, um
vīrus	incertus, a, um
periodus	malus, a, um

2. Poznávejte druhy zlomenin: frāctūra aperta - otevřená
 complicāta - komplikovaná
 oblīqua - šikmá
 spontānea - samovolná
 complēta - úplná
 druhy nemocí: morbus acūtus - akutní, prudce probíhající
 chronicus - chronická, vleklá
 contāgiōsus, īnfectiōsus - nakažlivá
 congenitus - vrozená
 acquīsītus - získaná za života
 benignus - nezhoubná
 malignus, perniciōsus - zhoubná

3. Uvedené výrazy spojte s předložkami *cum, in, ad*:

frāctūra aperta, morbus acūtus, vīrus perniciōsum, periodus calida

4. Překládejte spojení: plná dutina, levá lopatka, nebezpečná nemoc, nebezpečná nákaza, pravý lalok, studené období, čistá voda, neurčitý příznak, onemocnění žlučníku, žláza pod jazykem

5. Přeložte věty: Komplikovaná zlomenina se těžko léčí. Nemocná (pacientka) má chronické onemocnění pravého vaječníku. Lékař vidí příčinu akutní nemoci.

Multum non multa

IX. L E K C E

3. konjugace

vzor: legō, legere - sbírat, číst

kmenová samohláska - e - (- i-, - u -)

Indikativ přezentu

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1. leg - o -	leg - i - mus	leg - o - r	leg - i - mur
2. leg - i - s	leg - i - tis	leg - e - ris	leg - i - minī
3. leg - i - t	leg - u - nt	leg - i - tur	leg - u - ntur

Imperativ

2.os.sg. lege!

2.os.pl. legi - te !

Infinitiv

aktivum: lege - re

pasivum: leg - ī

Slovesa, která mají v 1.os.sg. před koncovkou - o navíc **i**, mají toto **i** také ve 3.os.pl., ostatní tvary se shodují se slovesem legere:

Indikativ přezentu

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1. recipiō	recipimus	recipior	recipimur
2. recipis	recipitis	reciperis	recipiminī
3. recipit	recipiunt	recipitur	recipiuntur

Imperativ

2.os. sg. recipe!

2.os.pl. recipi - te !

Infinitiv

aktivum: recipe - re

pasivum: recip - ī

Zkratka Rp, vyskytující se na receptu, znamená *recipe* - příkaz lékárníkovi, aby vzal látku k přípravě léku.

Přeložte:

1. Inter mūsculōs distinguimus mūsculōs longōs, oblīquōs, trānsversōs et profundōs. 2. Succus ex herbīs extrahitur et in lagoenam funditur. 3. Morbus bene dīgnōscitur, bene cūratur. 4. Medicus frāctūram incomplētam dīgnōscit. 5. Medicī multōs morbōs distinguunt, ad exemplum morbōs congenitōs, contāgiōsōs (īnfectiōsōs), chronicōs, acūtōs. 6. Recipe remedium contrā spasmum. 7. Medicus aegrōtō remedium novum praescrībīt. 8. Causae morbōrum saepe aegrē cognōscuntur.

Slovní zásoba

bene	- dobře	legō, ere	- sbírat, číst
cognōscō, ere	- poznat, poznávat	longus, a, um	- dlouhý
dīgnōscō, ere	- poznávat, rozlišovat	multus, a, um	- mnohý
distinguō, ere	- rozlišovat, rozeznávat	novus, a, um	- nový
externus, a, um	- vnější	oblīquus, a, um	- šikmý
extrahō, ere	- vytahovat, vyluhovat	praescrībō, ere	- předepisovat
fundō, ere	- lít	profundus, a, um	- hluboký
incomplētus, a, um	- neúplný	recipiō, ere	- brát
inter (s akuz.)	- mezi	succus, sūcus, ī, m.	- šťáva
internus, a, um	- vnitřní	trānsversus, a, um	- příčný
lagoena, ae, f.	- lahev	vocō, āre	- volat, jmenovat, nazývat

Cvičení

1. Utvořte imperativ (sg. i pl .) od sloves: cognōscō, misceō, distinguō, recipiō, extrahō, cūrō
2. Utvořte infinitiv (akt. i pas.) od sloves: praescrībō, sānō, extrahō, videō, dīgnōscō
3. Srovnejte 3.os. sg. a pl. u sloves fundō, recipiō, moveō, auscultō
4. Přeložte: Lékaři předepisují léky. Příčiny nemocí jsou rozpoznány lékařem. Lékař poznává komplikovanou zlomeninu pažní kosti.
5. Od kterých latinských slov jsou utvořeny výrazy kontrakce, atrakce, extrahovat, distinktivní, mobilní, recept, longituda?

Veritas vincit

X. L E K C E

Substantiva IV. deklinace

vzory: exercitus, ūs, m. - vojsko

cornū, ūs, n. - roh

k této deklinaci patří substantiva zakončená v nom. sg. na **-us** (maskulina)

-ū (neutra)

v gen. sg. na **-ūs** (maskulina i neutra)

substantiva této deklinace jsou převážně maskulina, některá neutra, výjimečně feminina

kmenová samohláska je **-u** (exercit - u- um , corn - u- um)

	sg.	pl.	sg.	pl.
nom.	exercit - us	exercit - ūs	corn - ū	corn - ua
gen.	exercit - ūs	exercit - uum	corn - ūs	corn - uum
dat.	exercit - uī	exercit - ibus	corn - ū	corn - ibus
akuz.	exercit - um	exercit - ūs	corn - ū	corn - ua
vok.	exercit - us	exercit - ūs	corn - ū	corn - ua
abl.	exercit - ū	exercit - ibus	corn - ū	corn - ibus

nom. pl. = akuz. pl. = vok. pl.

abl. pl. = dat. pl.

feminina jsou: manus, ūs, f. - ruka

domus, ūs, f. - dům

acus, ūs, f. - jehla

při spojení substantiva IV. deklinace s adjektivem skloňujeme každé jméno jinak (žádná adjektiva se nesklonují podle IV. deklinace), adj. většinou podle II. deklinace:

cāsus, ūs, m.

dubius, a, um → cāsus dubius
(IV.dekl.) (II.dekl.)

genū, ūs, n.

vārus, a, um → genū vārum
(IV.dekl.) (II.dekl.)

X

manus, ūs, f.

dexter, a, um → manus dextra
(IV.dekl.) (I.dekl.)

Přeložte:

1. Remedia ad ūsum internum et ad ūsum externum. 2. Pulsus aegrōtī in dēkursū morbī. 3. Multa medicāmenta in locō frīgidō. 4. Collāpsus circulātōrius prō vītā perīculōsus est. 5. Nova remedia contrā ĩnfarctum. 6. In cāsū dubiō. 7. Remedium contrā dēcubitum. 8. Genua vāra aut valga. 9. Vīsus, audītus, olfactus, gustus, tāctus sēnsūs sunt.

Slovní zásoba

abortus, ūs, m.	- potrat	ĩnfarctus, ūs, m.	- ucpaní, infarkt
acus, ūs, f.	- jehla	locus, ĩ, m.	- místo
apparātus, ūs, m.	- aparát, ústrojí	manus, ūs, f.	- ruka
audītus, ūs, m.	- sluch	olfactus, ūs, m.	- čich
cāsus, ūs, m.	- pád, případ	partus, ūs, m.	- porod
circulātōrius, a, um-	oběhový	pulsus, ūs, m.	- tep, pulz
collāpsus, ūs, m.	- zhroucení, kolaps	sēnsus, ūs, m.	- cit, smysl
cornū, ūs, n.	- roh	status, ūs, m.	- stav
dēcubitus, ūs, m.	- proleženina	tāctus, ūs, m.	- hmat

dēcursus, ūs, m.	- průběh	ūsus, ūs, m.	- užitek, užívání, použití
digestōrius, a, um	- zažívací, trávicí	valgus, a, um	- vbočený
dubius, a, um	- pochybný	vārus, a, um	- vybočený
exercitus, ūs, m.	- vojsko	vīsus, ūs, m.	- zrak
genū, ūs, n.	- koleno	vomitus, ūs, m.	- zvracení
gustus, ūs, m.	- chuť		

Cvičení

1. Spojte s předložkami *contrā, in, ex, ad*: manus dextra, collāpsus circulātōrius, dēcubitus profundus, remedium novum, locus frīgidus, status criticus
2. Skloňujte: sēnsus bonus, genū vārum, cāsus dubius, manus sinistra
3. Přeložte spojení: nové léky proti infarktu
stav nebezpečný pro život
hluboká proleženina
špatný sluch
vybočené koleno
trávicí ústrojí
4. Spojte substantiva s adjektivy:

manus	frīgidus, a, um
locus	dexter, a, um
dēcubitus	dubius, a, um
pulsus	oblīquus, a, um
ūsus	profundus, a, um
mūsculus	internus, a, um
5. Přeložte: Stav nemocného není nebezpečný. Lékař určuje zlomeninu pravé ruky. Nemocný má hluboké proleženiny.

Manus manum lavat

XI. L E K C E

4. konjugace

vzor: audiō, īre - slyšet

kmenová samohláska - ī -

Indikativ prézentu

aktivum		pasivum	
sg.	pl.	sg.	pl.
1. aud - ī - ō	aud - ī - mus	aud - ī - or	aud - ī - mur
2. aud - ī - s	aud - ī - tis	aud - ī - ris	aud - ī - minī
3. aud - ī - t	aud - ī - u - nt	aud - ī - tur	aud - ī - u - ntur

Imperativ

2.os.sg. audī !

2.os.pl. audī - te!

Infinitiv

aktivum: audī - re

pasivum: audī - rī

ve 3.os.pl. se vkládá mezi kmen a koncovku samohláska - u -

Přeložte:

1. Medicōs audīmus. 2. Vīta saepe per collāpsum circulātōrium fīnītur. 3. Medicī nova remedia inveniunt. 4. Organa vāsīs nūtrīuntur. 5. Medicī morbōs perīculōsōs praevenīre student. 6. Medicāmentum statim expedīte!

Slovní zásoba

audiō, īre - slyšet, poslouchat

nūtrīō, īre - živit, krmit, vyživovat

expediō, īre - vydat, vydávat

organon (-um), ī, n. - orgán

finiō, īre - končit

praeveniō, īre - předcházet

inveniō, īre - nacházet, nalézat

statim - hned

Cvičení

1. Vyčasujte slovesa: cūrō, misceō, praescrībō, inveniō, prohibeō, nūtriō
2. Určete tvary: praeveniunt, audīrī, praescrībit, expedi, recipī, finīmus, nūtrītur, praescrībite, recipe, convocārī, collāpsū, dēcubitūs, organa, locōs, manibus, statuum, ūsum, genua, dēcursūs, cāsibus
3. Přeložte: Snažíme se předcházet nemocem. Ber nový lék proti oběhovému selhání.
4. Určete původ následujících slov: invence, organický, expedovat, inventura, prevence, finální, audience

Audi vocem naturae

XII. L E K C E

Substantiva V. deklinace

vzor: diēs, ēī, m. - den

rēs, reī, f. - věc

k této deklinaci patří substantiva zakončená v nom. sg. na - ēs

v gen. sg. na - ēī nebo - eī, pokud je před -ē

souhláska (rēs)

substantiva této deklinace jsou převážně feminina, pouze subst. diēs je rodu mužského (označuje-li však určitý den, je rodu ženského: diēs certa)

kmenová samohláska je -ē-

skloňování subst. diēs a rēs se liší pouze délkou kmenové samohlásky v gen. a dat. sg.:

diēī, reī

	sg.	pl.
nom.	di - ēs	di - ēs
gen.	di - ēī	di - ērum
dat.	di - ēī	di - ēbus
akuz.	di - em	di - ēs
vok.	di - ēs	di - ēs
abl.	di - ē	di - ēbus

při spojení subst. V. dekl. s adjektivem skloňujeme stejně jako u IV. deklinace každé jméno jinak, adj. většinou podle I. deklinace:

faciēs, ēī, f.

externus, a, um → faciēs externa

V.dekl. I.dekl.

X

diēs, ēī, m.

longus, a, um → diēs longus

V.dekl. II.dekl.

Přeložte:

1. Faciēs externa. 2. Diēs longus. 3. Prō diē. 4. Diem ex diē. 5. Speciēs arōmaticae. 6. Seriēs morbōrum contāgiōsōrum. 7. Cariēs profunda. 8. Signum morbī in faciē aegrōfī. 9. Habitus faciēī saepe morbum indicat. 10. Nōnnūllī diēs morbōrum criticī sunt. 11. Recipe medicāmentum bis per diem. 12. Scabiēs morbus contāgiōsus est.

Slovní zásoba

arōmaticus, a, um	- aromatický	parvus, a, um	- malý
bis	- dvakrát	per (s akuz.)	- přes, skrz, pro, během, po
canitiēs, ēī, f.	- šedivění	quantum	- kolik
cariēs, ēī, f.	- kaz	rēs, eī, f.	- věc, čin, skutek
carminātīvus, a, um	- větrový	scabiēs, ēī, f.	- svrab
criticus, a, um	- kritický	seriēs, ēī, f.	- řada
diēs, ēī, m.	- den	speciēs, ēī, f.	- druh, vzhled
diureticus, a, um	- močopudný	speciēs, ērum, f.	- čajová směs
faciēs, ēī f.	- tvář, obličej, plocha, strana	spēs, eī, f.	- naděje
habitus, ūs, m.	- vzhled	superficiēs, ēī, f.	- povrch
indicō, āre	- udávat, označovat	urologicus, a, um	- urologický
laxātīvus, a, um	- projímavý	varius, a, um	- různý

Cvičení:

1. Určete tvary: rē magnā, diēs longus, speciēī variae, morbōrum contāgiōsōrum, cariēs profundae, recipe, recipite, extrahe, extrahī, indicāre
2. Spojte s předložkami *per, ex, contrā*, pokud je to možné: diēs longus, morbus periculōsus, aqua pūra, dēcursus malus

3. Skloňujte: faciēs externa, diēs longus, rēs perīculōsa

4. Utvořte vhodná spojení:

speciēs	profundus, a, um
rēs	parvus, a, um
cariēs	longus, a, um
periodus	laxātīvus, a, um
genū	dexter, a, um
dēcursus	criticus, a, um
status	malus, a, um
digitus	sinister, a, um
scapula	medius, a, um

5. Přeložte: Lékaři rozeznávají různé druhy nemocí. Vezměte lék dvakrát za den. Lékař léčí hluboký kaz.

Carpe diem!

XIII. L E K C E

Opakování

Přeložte:

1. Oculō dextrō male vidēre. 2. Frāctūra vertebrae sinistrae. 3. Incerta causa morbī īnfectiōsī. 4. Concrēmenta in vēsicā ūrīnāriā. 5. Ruptūra humerī dextrī. 6. Īnfluenza et angīna morbī contāgiōsī sunt. 7. Medicī multōs aegrōtōs per longam periodum sānant. 8. Magistrī medicāmenta prō aegrōtīs signant. 9. Medicus herniam apud aegrōtum cognōscit. 10. Oculus laesus causa vīsūs malī est. 11. Medicus multa īnstrūmenta ad operātiōnem habet. 12. Prō cāsibus dubiīs medicī consilia habent. 13. Pilulae et unguenta formae remediōrum sunt.

Slovní zásoba

angīna, ae, f.	- angína	īnstrūmentum, ī, n.	- nástroj
apud (s akuz.)	- u, při	laesus, a, um	- poškozený
concrēmentum, ī, n.	- kamínek, konkrément	male	- špatně
consilium, ī, n.	- rada, úmysl, porada	pilula, ae, f.	- pilulka
forma, ae, f.	- forma, podoba, tvar	ruptūra, ae, f.	- trhlina, prasknutí
hernia, ae, f.	- kýla	ruptus, a, um	- prasklý

Cvičení

1. Skloňujte: vertebra et mūsculus, faciēs et habitus, vīrus perniciōsum, genū vārum, periodus perīculōsa, cāsus dubius
2. Časujte: videō et sānō, legō et audior, auscultō et cognōscō, recipiō et expediō
3. Určete tvary: recipe, extrahī, extrahe, extrahite, cognōscitur, miscē, legunt, audiunt, audīre, prohibētur, prohibet, habēmus, sānāminī, est, latet, praeparātur, reī incertae, morbum īnfectiōsum, variīs speciēbus, diēs longus, manū sinistra, collāpsū circulātōriō, cāsuum novōrum, morbōs contāgiōsōs, morbō acūtō, varia signa, scapulam dextram
4. Dejte do náležitého tvaru:
sēptum (nāsus)
periodus (certus, a, um)
capitulum (humerus)
dorsum (lingua)
cavum (crānium)
aegrōtus (auscultō, āre)

sine (aqua pūra)

ex (oculus sinister)

in (casūs variī)

prō (morbus perīculōsus)

per (rēctum)

5. Přeložte: křeč svalů při nemoci zad, prasklina nosu, kritický stav pacienta po oběhovém selhání, zlomenina prostředníčku pravé ruky, poškozený mozek v lebce, hluboký kaz, projímavá čajová směs, prasklý močový měchýř

Manu propria

XIV. L E K C E

Substantiva III. deklinace

K této deklinaci patří substantiva zakončená v **gen. sg.** na **-is**, v nom. sg. jsou zakončená různě, např. na **-ō, -ōs, -or, -er, -is, -es, ēs, -l, -e, -men, -us, -ūs**.

Patří sem substantiva všech tří rodů, m. a f. se skloňují stejně, n. mají své skloňování.

Kmenová hláska je **samohláska -i** nebo **souhláska**, podle zakončení kmene dělíme substantiva III. deklinace na

souhlásková (nestejnoslabičná, různoslabičná)

např. homō, hominis gen. pl. hominī - um

nōmen, nōminis gen. pl. nōminī- um

2 slab. 3 slab.

samohlásková (stejnoslabičná)

např. pelvis, pelvis gen. pl. pelviī- um

rēte, rētis gen. pl. rētiī- um

2 slab. 2 slab.

Nestejnoslabičná substantiva mají nestejný počet slabik v nom. a gen. sg. (dalších pádech),
stejnoslabičná mají stejný počet slabik.

Přehled koncovek III. deklinace

	sg.	pl.
nom.	různé	-ēs (m. f.), -a (nestejnosl. n.), -ia (stejnosl. n.)
gen.	-is (všechna jména)	- um (nestejnosl.), - ium (stejnosl.)
dat.	-ī (všechna jména)	- ibus (všechna jména)
akuz.	- em (m.,f.), = nom. (n.)	= nom.
vok.	= nom.	= nom.

abl. -e = dat.
 (nestejnolab.všechna, stejnoslab. m.,f.)
 -ī (stejnolab.n.)

Nestejnolabičná substantiva

vzory: mīles, itis, m. - voják

nōmen, inis, n. - jméno

	sg.	pl.	sg.	pl.
nom.	mīles	mīlit - ēs	nōmen	nōmin - a
gen.	mīlit - is	mīlit - um	nōmin - is	nōmin - um
dat.	mīlit - ī	mīlit - ibus	nōmin - ī	nōmin - ibus
akuz.	mīlit - em	mīlit - ēs	nōmen	nōmin - a
vok.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.
abl.	mīlit - e	mīlit - ibus	nōmin - e	nōmin - ibus

vok. sg. = nom. sg.

nom. pl. = akuz.pl. = vok. pl.

Všechny koncovky přidáváme k základu vzniklému z gen. sg. po oddělení koncovky - is (tzn. ke genitivnímu základu).

Feminina mají stejné skloňování jako maskulina.

Přeložte:

1. Aegrōtus cum magnō dolōre continuō. 2. Signa īnflammātiōnis sunt: calor, rubor, tumor, dolor, fūctiō laesa. 3. Flexiō, extēsiō, abductiō, rotātiō fūctiōnēs mūsculōrum sunt: mūsculī ē fūctiōne variē vocantur. 4. Variōs modōs exāminātiōnum aegrōtōrum distinguimus. 5. Obēsītās signum valētūdinis bonae nōn est, dispositiōnēs ad variōs morbōs portat. 6. Pulmōnem dextrum et sinistrum apud hominem distinguimus. 7. Iniectiō forma remediī est. 8. Medicī tumōrēs in benignōs et malignōs dīvidunt. 9. Sanguinem per trānsfūsiōnem in vēnās trānsfundimus.

Slovní zásoba

abductiō, ōnis, f.	- odtažení	iniectiō, ōnis, f.	- injekce
abductor, ōris, m.	- odtahovač (sval)	intrāvēnōsus, a, um	- nitrožilní
calor, ōris, m.	- teplo, teplota	magnus, a, um	- velký
continuus, a, um	- nepřetržitý, neustálý	mīles, itis, m.	- voják
corpus, oris, n.	- tělo	modus, ī, m.	- způsob, míra
dispositiō, ōnis, f.	- sklon, náchylnost	nōmen, inis, n.	- jméno, název
dīvidō, ere	- dělit, rozdělovat	obēsītās, ātis, f.	- tloušťka, otylost
dolor, ōris, m.	- bolest	portō, āre	- nosit, přinášet
ē, ex (s abl.)	- z, ze, podle	pulmō, ōnis, m.	- plíce
exāminātiō, ōnis, f.	- zkoumání, vyšetřování	rotātiō, ōnis, f.	- otáčení
extēnsiō, ōnis, f.	- natažení	rubor, ōris, m.	- zčervenání, zrudnutí
flexiō, ōnis, f.	- ohýbání, ohnutí	sanguis, inis, m.	- krev
fūctiō, ōnis, f.	- funkce, činnost	trānsfūsiō, ōnis, f.	- transfúze
homō, inis, m.	- člověk	valētūdō, inis, f.	- zdraví
īnflammātiō, ōnis, f.	- zánět	variē	- různě

Cvičení

1. Skloňujte: fūctiō laesa, tumor benignus, pulmō dexter, nōmen longum
2. Spojte s předložkami *in*, *ad*, *sine*, *propter* následující výrazy: iniectiō intrāvēnōsa, dolor magnus, nōmen certum
3. Zapamatujte si názvy prstů:
pollex, icis, m. - palec na ruce
index, icis (digitus), m. - ukazovák
medius (digitus), ī, m. - prostředník
ānulāris, is (digitus), ī, m. - prsteník
minimus (digitus), ī, m. - malík
4. Přeložte: Lékař dává nemocnému injekci. Žena má nepřetržité bolesti pravé ruky. Teplota je příznakem nemoci. Pacient (nemocný) má poškozenou levou končetinu.
5. Určete původ slov: aplikace, variace, obezita, amputovat, militantní, nominální, kontinuální, modální

XV. L E K C E

Nestejnoslabičná subst. III. deklinace – pokračování I

Přeložte:

1. Mūsculī ē fūnciōnibus abductōrēs, adductōrēs, flectōrēs, tēnsōrēs vocantur. 2. Trānsfūsiō sanguinis aegrōtō indicātur. 3. Fēmina magnum dolōrem capitis habet. 4. Medicus cor laesum apud aegrōtum dīgnōscit. 5. Cavum ōris in vestibulum ōris et in cavum ōris proprium dīviditur. 6. Foetor ex ōre prō homine molestus est. 7. Status aegrōtī post operātiōnem periculōsam bonus est. 8. Sānātiō aegrōtī propter aetātem prōvectam longa et molesta est. 9. Tumōrēs malignī aut benignī sunt. 10. Pulverēs lēge artis praeparā!

Slovní zásoba

amputātiō, ōnis, f. - odnětí, amputace	mamma, ae, f. - prs, prsní žláza
adductiō, ōnis, f. - přitahování	molestus, a, um - nepříjemný, obtížný
adductor, ōris, m. - přitahovač (sval)	operātiō, ōnis, f. - operace
aetās, ātis, f. - věk	ōs, ōris, n. - ústa
caput, itis, n. - hlava	perforātus, a, um - proděravělý
carpus, ī, m. - zápěstí	propter (s akuz.) - pro, kvůli
cor, cordis, n. - srdce	proprius, a, um - vlastní
dīvidō, ere - dělit, rozdělovat	prōvectus, a, um - pokročilý
femur, oris, n. - stehno, kost stehenní	pulvis, eris, m. - prach, prášek
flector, ōris, m. - ohýbač (sval)	sānātiō, ōnis, f. - léčení, uzdravení
foetor, ōris, m. - zápach	tēnsor, ōris, m. - napínač (sval)
laesiō, ōnis, f. - poškození, porušení	tumor, ōris, m. - nádor, zduření
lēx, lēgis, f. - zákon	ulcus, eris, n. - vřed
lēge artis - podle předpisu	vestibulum, ī, n. - předsíň

Cvičení

1. Skloňujte: laesiō magna, cor sinistrum, tumor benignus, ulcus perforātum, amputātiō complicāta

2. Doplňte: dolor (dēns)
 signum (īnflammātiō)
 periodus (operātiō)
 adductiō (membrum)
 signum (ulcus perforātum)

3. Spojte substantiva s adjektivy:

cor	longus, a, um
fūctiō	acūtus, a, um
īnflammātiō	sinister, a, um
tumor	laesus, a, um
nōmen	benignus, a, um

Quot capita tot sententiae

XVII. L E K C E

Substantiva III. deklinace – pokračování II

Substantiva zakončená v nom. sg. na skupinu souhlásek (a mající v gen. sg. –is) se skloňují pravidelně podle III. deklinace, mají však v gen. pl. - **ium**:

pars, partis, f. - gen. pl. partium

dēns, dentis, m. - gen. pl. dentium

podobně: os, ossis, n. - gen. pl. ossium

zvláštností je substantivum vās, vāsis, n. - céva, které má v sg. skloňování podle III. dekl., ale v pl. podle II. dekl.: vāsa, ōrum, n.

!POZOR!

nervus, ī, m., periodus, ī, f. II. deklinace

status, ūs, m., manus, ūs, f. IV. deklinace

corpus, oris, n., ulcus, eris, n. III. deklinace

Přeložte:

1. Rādīx linguae, nāsī, dentis. 2. Pars dextra. 3. Mors subita. 4. Dēviātiō ossis sacrī ad latus sinistrum. 5. Forāmen nūtrīcium ossis. 6. Ossa extrēmitātum / membrōrum. 7. Sanguinem artēriōsum et vēnōsum distinguimus. 8. Tertium digitum manūs medium vocāmus. 9. Cariēs dentis profunda prō hominibus semper molesta est. 10. Calor signum morbī est. 11. Per forāmina ossium vāsa nūtrīcia penetrant.

Slovní zásoba

artēriōsus, a, um - tepenný

os, ossis, n. - kost

dēns, dentis, m. - zub

pars, partis, f. - část

dēns canīnus - špičák

penetrō, āre - pronikat

dēviātiō, ōnis, f. - odklonění

rādīx, īcis, f. - kořen

extrēmitās, ātis, f. - končetina

sacer, cra, crum - svatý, křížový

forāmen, inis, n. - otvor	semper - vždy
latus, eris, n. - strana, bok	subitus, a, um - náhlý, nenadálý
mēns, mentis, f. - mysl	tempus, oris, n. - čas, doba
mors, mortis, f. - smrt	tertius, a, um - třetí
necessārius, a, um - nezbytný, nutný	vās, vāsis, n. - céva
nūtrīcius, a, um - vyživovací, vyživující	vēnōsus, a, um - žilní

Cvičení

1. Skloňujte: sanguis vēnōsus, pars dextra, os sacrum, dēns canīnus

2. Doplňte:

signum cari- dent-
in forāmin- nūtrīci-
mūsculī extrēmitāt-
sine dent- canī-
cavum ōr- propr-
dēviātiō ad lat- dextr-

3. Spojte vhodně substantiva s adjektivy:

forāmen dexter
dēns sinister
latus nūtrīcius
pars canīnus
manus varius
tempus longus

4. Doplňte koncovky: in forāmine nūtrīci- , in forām- nūtrīcium, in oss- sacr- , per calōr- magn- , sine dolōr- chronic- , propter iniectiōn- intrāvēnōs- , ad part- dextr- .

5. Přeložte: Některé léky se užívají ústy, některé konečnickem. Na končetinách jsou různé kosti. Krev se dělí na žilní a tepennou.

Tempora mutantur

XVIII. L E K C E

Substantiva III. deklinace stejnoslabičná

vzory: cīvis, is, m. - občan

mare, is, n. - moře

	sg.	pl.	sg.	pl.
nom.	cīv - is	cīv - ēs	mar - e	mar - ia
gen.	cīv - is	cīv - ium	mar - is	mar - ium
dat.	cīv - ī	cīv - ibus	mar - ī	mar - ibus
akuz.	cīv - em	cīv - ēs	mar - e	mar - ia
vok.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.
abl.	cīv - e	cīv - ibus	mar - ī	mar - ibus

m.,f.: vok. sg. i pl. = nom. sg. i pl.

n.: akuz., vok. sg. i pl. = nom. sg. i pl.

gen. pl. všech stejnoslabičných substantiv (m., f., n.) končí na **-ium**

abl. sg. stejnoslabičných neuter končí na **-ī**

nom., akuz., vok. pl. stejnoslabičných neuter končí na **-ia**

(v ostatních tvarech jsou koncovky shodné s nestejnoslabič. substantivy)

Do skupiny nestejnoslabičných neuter patří podle počtu slabik také subst. zakončená v nom.

sg. na **-al**, **-ar**, např. animal, ālis, n. - živočich, exemplar, āris, n. - příklad, mají však v abl.

sg. **-ī**, v nom., akuz., vok. pl **-ia**, v gen. pl. **-ium** (měla totiž dříve zakončení **-āle**, **-āre**).

	abl. sg.	nom., akuz., vok. pl.	gen. pl.
animal	animālī	animālia	animālium
exemplar	exemplārī	exemplāria	exemplārium

Některá stejnoslab. substantiva rodu ženského mají v akuz. sg. - **im** a v abl. sg. - **i**:

	akuz. sg.	abl. sg.
febris, is, f. - horečka	febrim	febrī
tussis, is, f. - kašel	tussim	tussī
sitis, is, f. - žízeň	sitim	sitī

Přeložte:

1. Vēnōsa rētia vertebrārum. 2. Īnflammātiō auris mediae. 3. Signum famis. 4. Trēs partēs auris distinguimus: aurem externam, mediam, internam. 5. Cibō famem lēnīmus, pōtiōne sitim. 6. Pelvis virī angusta est, pelvis fēminae lāta. 7. Medicus febrim cum tussī bene sānat, morbus iam fīnītur. 8. Varia sunt genera februm: febris continua, flāva, sēptica, bifasica et cēterae. 9. Aegrōtus apud morbum sitim magnam habet.

Slovní zásoba

angustus, a, um - úzký	iam - už
animal, ālis, n. - živočich	lātus, a, um - široký
auris, is, f. - ucho	lēniō, īre - mírnit
bifasicus, a, um - dvojjlenný	mare, is, n. - moře
cēter, era, erum - jiný, ostatní	mēnsis, is, m. - měsíc
cibus, ī m. - jídlo, pokrm	pelvis, is, f. - pánev
cīvis, is, m. - občan	pōtiō, ōnis, f. - nápoj, pití
exemplar, āris, n. - příklad	rēte, is, n. - síť
famēs, is, f. - hlad	sēpticus, a, um - septický
febris, is, f. - horečka	sitis, is, f. - žízeň
fīnis, is, m. - konec	trēs, tria - tři
flāvus, a, um - žlutý	tussis, is, f. - kašel
genus, eris, n. - rod, druh	vir, ī, m. - muž

Cvičení

1. Skloňujte: febris flāva, vās nūtrīcium, tussis molesta, auris media

2. Doplňte:

signum febr - continu-

fīn- morb- vidēmus

periodus febr-

multa genera febr-

3. Spojte daná substantiva podle možností s předložkami *contrā, in, ad*:

tussis molesta

febris continua

auris interna

rēte vēmōsum

exemplar bonum

4. Přeložte spojení: transfúze krve po dlouhé operaci, žilní/tepenná krev, nepříjemný kašel při chronické nemoci, chronický zánět středního ucha, pravý plicní lalok, prudká horečka při zánětu

5. Přeložte: Nemocný mírní žízeň při horečce nápojem. Ucho se dělí na tři části: vnitřní, střední, vnější. Lékař rozpoznává u nemocného zánět středního ucha.

Veritas temporis filia est

XIX. L E K C E

Substantiva III. deklinace - opakování

Přeložte:

1. Medicus iniectiōnem contrā tussim praescrībit. 2. Aegrōtus sitī magnā propter febrim vexātur, pōtiō sitim lēnit. 3. Aegrōtus longam periodum februm superat. 4. Trānsfūsiōne sanguinis aegrōtus saepe servātur. 5. Massa dentium dūra est. 6. Medicus cancrum in pulmōne sinistrō dīgnōscit. 7. Unguentum, pulvis, solūtiō formae remediī sunt. 8. Post operātiōnem longam et magnam āmissiōnem sanguinis trānsfūsiō necessāria est.

Slovní zásoba

āmissiō, ōnis, f.	- ztráta	servō, āre	- zachovávat, zachraňovat
dūrus, a, um	- tvrdý	solūtiō, ōnis, f.	- roztok
laesiō ōnis, f.	- poškození, porušení	superō, āre	- převyšovat, překonávat
massa, ae, f.	- hmota, masa	vexō, āre	- sužovat, trápit, ničit
satis	- dost, dostatečně	vulnus, eris, n.	- rána, poranění

Cvičení

1. Dejte spojení do náležitého tvaru podle předložky:

ad cor sinistrum	in auris interna
prō pulmō dexter	propter dolor magnus
contrā tussis molesta	per āmissiō magna
sine iniectiō intrāvēnōsa	ā medicus bonus
in mors subita	sine sitis magna

2. Porovnejte:

corda	contrā	medicāmentīs
massa	magnā	invenīs
unguenta	sānā	dextrīs
dextra	vēnā	vēnīs

3. Spojte substantivum *laesiō* s uvedenými výrazy:

auris interna
pulmō dexter
ventriculus cordis
rādīx dentis
extrēmitās sinistra

4. Spojte substantiva s vhodnými adjektivy a vyskloňte:

medicus, periodus, cāsus, tempus, faciēs, dēns, os
bonus, longus, dubius, externus, dūrus, sacer

5. Přeložte: Život nemocného je často zachráněn transfúzí krve. Příprav roztok k injekci. Lidé jsou často sužováni hlubokými zubními kazy.

Ad bonam vitam parvum tempus satis est

XX. L E K C E

Adjektiva III. deklinace

Adjektiva III. deklinace dělíme podle počtu tvarů v nom. sg. na trojvýchodná, dvojvýchodná a jednovýchodná.

1. trojvýchodná

mají tři tvary - každý pro jeden rod:

ācer (pro m.), ācris (pro f.), ācre (pro n.) - ostrý, bystrý, prudký

morbus ācer, pars (acus) ācris, venēnum ācre

2. dvojvýchodná

mají dva tvary - jeden společný pro m. a f. a jeden pro n.:

brevis (pro m. a f.), breve (pro n.) - krátký

mūsculus brevis, operātiō brevis, os breve

3. jednovýchodná

mají jeden společný tvar pro všechny tři rody a končí na -(e)s, -x:

simplex (pro m.,f.,n.) - jednoduchý

cāsus simplex, operātiō simplex, remediū simplex

Adjektiva III. deklinace se skloňují jako substantiva III. dekl., ale mají v abl.sg. **-ī**, v gen.pl. - **ium** a neutra mají v nom., akuz. a vok.pl. **-ia**.

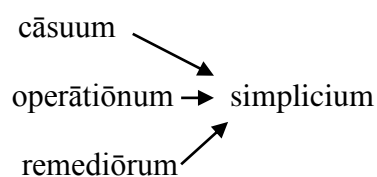
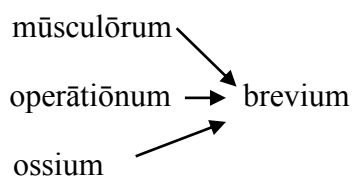
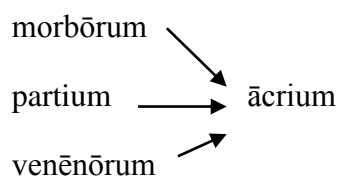
abl.sg.

mor**bō** →
parte →
venē**nō** →
āc**rī**

mūscul**ō** →
operātiō**ne** →
osse →
brev**ī**

cās**ū** →
operātiō**ne** →
remedi**ō** →
simplic**ī**

gen.pl.

nom., akuz., vok.pl. n.

venēna ācria, ossa brevia, remedia simplicia

Přehled koncovek adjektiv III. deklinace

	sg.			pl.		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
nom.	ācer	ācris	ācre	ācrēs	ācrēs	ācria
	brevis	brevis	breve	brevēs	brevē	brevia
	simplex	simplex	simplex	simplicēs	simplicēs	simplicia
gen.	-is	-is	-is	-ium	-ium	-ium
dat.	-ī	-ī	-ī	-ibus	-ibus	-ibus
akuz.	-em	-em	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.
vok.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.
abl.	-ī	-ī	-ī	-ibus	-ibus	-ibus

Trojvýchodná adjektiva

Přeložte:

1. Dolor ācer. 2. Trānsfūsiō celeris. 3. Ferrum ācre. 4. Profundae cariēs dentium dolōrēs ācrēs efficiunt. 5. Frūctūs salūbrēs sunt. 6. Trānsfūsiō celeris vītam aegrōtī saepe servat. 7. Morbus ventriculī saepe alimentō putrī efficitur. 8. Aegrōtus ā medicō brevī tempore sānātur. 9. Dentēs incīsīvī ācrēs sunt. 10. Aegrōtus dolōribus ācribus propter vulnus capitis vexātur.

Slovní zásoba

ācer, is, e	- ostrý, bystrý, prudký	fructus, ūs, m.	- ovoce, plod
alimentum, ī n.	- jídlo, pokrm	graviditās, ātis, f.	- těhotenství
brevis, e	- krátký	hallūx, ūcis, m.	- palec na noze
celer, is, e	- rychlý	incīsīvus, a, um	- řezací
efficiō, ere	- způsobovat	dēns incīsīvus	- řezák
fēlīx, īcis	- šťastný	puter, is, e	- zkažený, shnilý
ferrum, ī, n.	- železo, meč	salūber, is, e	- zdravý, léčivý

Cvičení

1. Skloňujte: dolor ācer, operātiō celeris, alimentum putre, fructus salūber

2. Doplňte:

pulsūs celer-
trānsfūsiō celer-
alimentum putr-
tempora brev-
dolōre ācr-
aqua salūbr-

3. Přeložte: Život nemocného je zachraňován rychlou transfúzí krve. Zkažený pokrm způsobuje bolest žaludku.

Sine labore non est panis in ore

XXI. L E K C E

Dvojvýchodná adjektiva

Přeložte:

1. Status febrilis. 2. Artēria centrālis. 3. Os mōbile. 4. Vulnus apertum, grave. 5. Medicus ulcus inoperābile dīgnōscit. 6. Columna vertebrālis in vertebrās cervīcālēs, thōrācīcās, lumbālēs, sacrālēs, coccygeās dīviditur. 7. Ossa crānīī immōbilia sunt, tantum mandibula mōbilis est. 8. Ossa senum fragilia sunt. 9. Medicus febrilem statum aegrōtī observat. 10. Gravis dēcursus morbī puerum vexat. 11. Somnus mortī similis est. 12. Cūrātiō rādīcālis necessāria est.

Slovní zásoba

apertus, a, um	- otevřený	mōbilis, e	- pohyblivý, hybný
centrālis, e	- střední, ústřední, centrální	omnis, e	- všechen, každý
cervīcālis, e	- krční, šíjový	pectorālis, e	- prsní, hrudní
coccygeus, a, um	- kostrční	rādīcālis, e	- rozhodný, rázný
cūrātiō, ōnis, f.	- léčba, léčení	sacrālis, e	- křížový
expectorālis, e	- podporující vykašlávání	sānābilis, e	- léčitelný
febrilis, e	- horečnatý	senex, senis, m.	- stařec
fragilis, e	- křehký	similis, e	- podobný
gravis, e	- těžký, důležitý	somnus, ī, m.	- spánek
immōbilis, e	- nepohyblivý, nehybný	sterilis, e	- sterilní
inoperābilis, e	- neoperovatelný	thōrācicus, a, um	- hrudní
lumbālis, e	- bederní	vertebrālis, e	- obratlový

Cvičení

1. Určete tvary a převed'te spojení do opačného čísla: vertebrae cervīcālis, ulcera benigna (inoperābilis), dolōrum ācrium, osse fragilī, trānsfūsiōnī celerī, ossium mōbilium
2. Dejte do náležitého tvaru:

frāctūra (vertebra lumbālis)

signum (ulcus inoperābile)

īnstrūmentum (ācer, is, e)

3. Vyjádřete latinsky: těžké poranění páteře, otevřená zlomenina pravé končetiny, čajová směs podporující vykašlávání, nemocný po těžké operaci žaludečního vředu

4. Přeložte: Zkažený pokrm způsobuje často bolest žaludku. Lékaři používají k operaci sterilní nástroje. Horní čelist je nepohyblivá.

Vita brevis, ars longa

XXII. L E K C E

Jednovýchodná adjektiva

Jednovýchodná adjektiva mají jeden společný tvar pro všechny tři rody, ve slovníku se u nich uvádí zakončení gen. sg. (např. simplex, icis).

Participium prézentu aktiva

= přechodník přítomný

Do češtiny ho překládáme většinou jako přídavné jméno slovesné. Participium préz. akt. se tvoří od prézentního kmene slovesa příponou **-ns** (u sloves 1. - 3. konj.), **-ēns** (u sloves 4. konj.).

infinitiv	participium (nom.sg.)	participium (gen.sg.)	překlad
laudā - re	laudā ns	laudantis	chválící
vidē - re	vidē ns	videntis	vidoucí
lege - re	legē ns	legentis	čtoucí
audī - re	audiē ns	audientis	slyšící

Participium může mít ve větě tytéž funkce jako adjektivum. Skloňuje se jako adjektivum III. deklinace jednovýchodné.

Přeložte:

1. In corpore hūmānō mūsculus biceps et mūsculus triceps inveniuntur. 2. Septima vertebra prōminet, itaque vertebra prōminēns vocātur. 3. Mūsculus oppōnēns pollicis oppositiōnem pollicis contrā aliōs digitōs manūs efficit. 4. Medicāmenta simplicia aut composita sunt. 5. Medicus morbum bene dīgnōscēns aegrōtum bene sānat. 6. Cariēs dentium permanentium molestae sunt. 7. Ulcus ventriculō penetrāns ā medicō dīgnōscitur. 8. Febris aegrōtī post operātiōnem permanēns ā medicō observātur.

Slovní zásoba

alius, a, aliud	- jiný, druhý	penetrāns, tis	- pronikající
biceps, bicipitis	- dvojhlavý	permanēns, tis	- zůstávající, trvalý, stálý
compositus, a, um	- složený	pollex, icis, m.	- palec na ruce
hūmānus, a, um	- lidský	promineō, ēre	- vyčnívat
īnfāns, tis, n.	- nemluvně, dítě	sapiēns, tis	- moudrý
itaque	- proto	septimus, a, um	- sedmý
oppōnēns, tis	- protilehlý, naproti stojící	simplex, icis	- jednoduchý, obyčejný
oppositiō, ōnis, f.	- opačná poloha , postavení proti něčemu	triceps, itis	- trojhlavý

Cvičení

1. Utvořte gen.sg., abl.sg., gen.pl., akuz.pl. od následujících spojení:

dēns permanēns, mūsculus biceps, remedium simplex, digitus oppōnēns, ulcus penetrāns

2. Určete tvary: efficitur, effice, effici, prōminēns, vocātur, vocant, vocāris, vocārī, dīgnōscunt, dīgnōscite, abes, abesse, absum, fīniō, fīnīre, fīniunt, legunt, tege, tegite, recipitur, recipī, recipimus

3. Utvořte spojení:

pars (mūsculus biceps)

rādīx (dēns permanēns)

operātiō (ulcus penetrāns)

4. Přeložte: Léčení těžkých nemocí není jednoduché. V lidském těle máme sval dvojhlavý a trojhlavý. Lékař předepisuje pacientovi jednoduchou mast.

Sero venientibus ossa

XXIII. L E K C E

Substantiva řeckého původu I. II. deklinace

Latinská terminologie zahrnuje výrazy jak latinského, tak řeckého původu. Některé tyto termíny se latinizovaly (= převzaly latinské skloňování). Kolem 1. stol. n. l. si začínala řecká slova ponechávat svou původní koncovku v některých pádech, především v nom.sg., někdy i v některých dalších tvarech. V některých pádech se užívá koncovek řeckých i latinských. Skloňování v plurálu se shoduje se skloňováním latinské I. a II. deklinace.

K I. deklinaci patří:

a) feminina zakončená v nom. sg. na -ē

b) maskulina zakončená v nom. sg. na -ēs

	singulár		plurál	
nom.	systol - ē	diabēt - ēs	systol - ae	diabēt - ae
gen.	systol - ēs	diabēt - ae	systol - ārum	diabēt - ārum
dat.	systol - ae	diabēt - ae	systol - īs	diabēt - īs
akuz.	systol - ēn	diabēt - ēn/ -am	systol - ās	diabēt - ās
vok.	= nom.	= nom.	= nom.	= nom.
abl.	systol - ē	diabēt - ē/ -ā	systol - īs	diabēt - īs

Stejně jako systolē se skloňují např.:

cholē, ēs, f. - žluč

kefalē, ēs, f. - hlava

rhaplē, ēs, f. - šev

dyspnoē, ēs, f. - dušnost, namáhavé dýchání

eupnoē, ēs, f. - normální dýchání

jako diabētēs se skloňuje ascitēs, ae, m. - tekutina v břišní dutině

Podle II. deklinace se skloňují

a) maskulina zakončená v nom. sg. na -os

b) neutra zakončená v nom. sg. na -on

(koncovka -os odpovídá latinskému -us, koncovka -on latinskému -um)

Původní řecká koncovka zůstává jen v nom. sg., u neuter kromě toho také v akuz. a vok. sg. V ostatních pádech, pokud se jich užívá, jsou koncovky latinské (podle servus, ī, m., verbum, ī, n.).

do této skupiny patří substantiva:

daktylos, ī, m. - prst

stomachos, ī, m. - žaludek

condylos, ī, m. - kloubní hrbol

encephalon, ī, n. - mozek

enteron, ī, n. - střevo

pharmacon, ī, n. - lék

olecrānon, ī, n. - loket

organon, ī, n. - orgán, ústrojí

Přeložte:

1. Raphē palātī. 2. Olecrānon ulnae. 3. Cōlon trānsversum. 4. Organa sēnsuum. 5. Contractiōnem cordis systolēn appellāmus, relaxātiōnem cordis diastolēn. 6. Diabētēs mellītus morbus acquīsītus aut congenitus est. 7. Partēs cōlī sunt: cōlon ascendēns, cōlon trānsversum, cōlon dēscendēns. 8. Frāctūra olecrānī ulnae magnum dolōrem efficit.

Slovní zásoba

acquīsītus, a, um - získaný za života

appellō, āre - jmenovat, nazývat

ascendēns, tis - vzestupný

aut - nebo

cōlon, ī, n. - tračník

frāctus, a, um - zlomený

olecrānon, ī, n. - výběžek loketní, loket

organon (um), ī, n. - orgán, ústrojí

palātum, ī, n. - patro

relaxātiō, ōnis, f. - ochabnutí, uvolnění

congenitus, a, um	- vrožený	rhaphe, es, f.	- šev
contractio, onis, f.	- stažení, smrštění	sensus, us, m.	- smysl
descendens, tis	- sestupný	systole, es, f.	- stažení svaloviny srdeční, systola
diabetes, ae, m.	- průchod, průtok	transversus, a, um	- příčný
diabetes mellitus	- cukrovka, úplavice cukrová	ulna, ae, f.	- kost loketní
diastole, es, f.	- ochabnutí srdeční svaloviny, diastola		

Cvičení

1. Skloňujte: diabetes mellitus, cholera humana, olecranon fractum
2. Utvořte vhodná spojení:
signum fractur- olecran- uln-
signum diabēt- mellit-
3. Přeložte: Lékař vidí příznaky cukrovky. Nemocný je sužován bolestmi zlomeného výběžku loketní kosti.

Timeo Danaos dona dantes

XXIV. L E K C E

Substantiva řeckého původu III. deklinace

1) nestejnoslabičná

a) maskulina zakončená v nom.sg. na **-ēr**, v gen.sg. na **-ēris**

v nom.sg. na **-ōn**, v gen.sg. na **-onos/onis**

b) feminina zakončená v nom.sg. na **-is**, v gen.sg. na **-idis**

v nom.sg. na **-ītis**, v gen.sg. na **-ītidis**

c) neutra zakončená v nom.sg. na **-ma**, v gen.sg. na **-matis**

2) stejnoslabičná

feminina zakončená v nom.sg. na **-is**, v gen.sg. na **-is**

Příklady:

1a) ūrētēr, ūrētēris, m. - močovod

massētēr, massētēris, m. - žvýkač (sval)

tato substantiva zachovávají ve všech pádech dlouhé ē z nom.sg. X gastēr, gastris, f. - žaludek

1b) parōtis, parōtidis, f. - průšňí žláza

carōtis, carōtidis, f. - krkavice

velmi časté jsou výrazy zakončené v nom.sg. na -ītis, v gen.sg. na -ītidis, označující *záněty*:

encephalon - mozek encephalītis, ītidis, f. - záněť mozku

gastēr - žaludek gastrītis, ītidis, f. - záněť žaludku

(od genitivu se tvoří české názvy nemocí: gastritida, encefalitida, bronchitida...)

1c) derma, dermatis, n. - kůže

sōma, sōmatis, n. - tělo

velkou část tvoří substantiva označující nádorové bujení:

karkinos - rak carcinōma, matis, n. - rakovina

lipos - tuk lipōma, matis, n. - nádor z tukové tkáně

X

symptōma, matis, n. - znamení, příznak, symptom

syndrōma, matis, n. - soubor příznaků, syndrom

2) dosis, dosis, f. - dávka

diagnōsis, diagnōsis, f. - určení, rozpoznání choroby, diagnóza

Řecká substantiva III. dekl. nestejnoslabičná se skloňují stejně jako latinská nestejnoslabičná substantiva III. dekl. Neutra typu derma, matis, n. mohou mít v dat. a abl. pl. -ibus nebo -īs.

Řecká substantiva III. dekl. stejnoslabičná se skloňují jako latinská stejnoslabičná substantiva III. dekl., pouze v akuz. sg. zachovávají řeckou koncovku -im/-in a v abl. sg. -ī. Někdy se vyskytuje v gen. sg. koncovka -eōs.

Příklady skloňování

maskulinum nestejnoslabičné: ūrētēr fissus - rozštěpený močovod

	sg.	pl.
nom.	ūrētēr fissus	ūrētērēs fissī
gen.	ūrētēris fissī	ūrētērum fissōrum
dat.	ūrētērī fissō	ūrētēribus fissīs
akuz.	ūrētērem fissum	ūrētērēs fissōs
vok.	= nom.	= nom.
abl.	ūrētēre fissō	ūrētēribus fissīs

femininum nestejnoslabičné: hēpatītis epidēmica - epidemický zánět jater

	sg.	pl.
nom.	hēpatītis epidēmica	hēpatītidēs epidēmicae
gen.	hēpatītidis epidēmicae	hēpatītidum epidēmicārum
dat.	hēpatītidī epidēmicae	hēpatītidibus epidēmicīs
akuz.	hēpatītidem epidēmicam	hēpatītidēs epidēmicās

vok.	= nom.	= nom.
abl.	hēpatītide epidēmicā	hēpatītidibus epidēmicīs

neutrum nestejnoslabičné : sōma hūmānum - lidské tělo

	sg.	pl.
nom.	sōma hūmānum	sōmata hūmāna
gen.	sōmatis hūmānī	sōmatum hūmānōrum
dat.	sōmatī hūmānō	sōmatibus / sōmatīs hūmānīs
akuz.	= nom.	= nom.
vok.	= nom.	= nom.
abl.	sōmate hūmānō	sōmatibus / sōmatīs hūmānīs

femininum stejnoslabičné: dosis magna - velká dávka

	sg.	pl.
nom.	dosis magna	dosēs magnae
gen.	dosis / doseōs magnae	dosium magnārum
dat.	dosī magnae	dosibus magnīs
akuz.	dosim / dosin magnam	dosēs magnās
vok.	= nom.	= nom.
abl.	dosī magnā	dosibus magnīs

Přeložte:

1. Mūsculus massētēr. 2. Narcōsis intrāvēnōsa. 3. Systēma vāsōrum. 4. Dosis lētālis. 5. Etiam ūrētērem fissum ad malformātiōnem congenitam numerāmus. 6. Parōtis est morbus īnfectiōsus parōtidem afficiēns. 7. Medicus īnfantibus dosim parvam praescribit. 8. Nōnnūllī morbī saepe sine symptōmatīs certīs sunt. 9. Cavum pleurae diaphragmate ā cavō abdōminis sēiungitur. 10. Frāctūra parietālis basis crāniī mortem saepe efficit.

Slovní zásoba

abdōmen, inis, n. - břicho	malformātiō, ōnis, f. - znetvoření, zrůda
afficiō, ere - způsobovat, postihnout	massētēr, ēris, m. - žvýkač
basis, is, f. - spodina, základna	narcōsis, is, f. - znecitlivění, narkóza
carcinōma, atis, n. - rakovina	numerō, āre - počítat
carōtis, idis, f. - krkavice	parietālis, e - temenní
certus, a, um - jistý, určitý	parōtis, idis, f. - příušní žláza
derma, atis, n. - kůže	parōtītis, ītidis, f. - zánět příuš.žlázy,příušnice
diagnōsis, is, f. - určení,rozpoznání	pleura, ae, f. - blána vystýlající dutinu hrudní
choroby,diagnóza	pleura parietālis - pohrudnice
diaphragma, atis, n. - bránice	pleura vīscerālis - poplicnice
dosis, is, f. - dávka	sēiungō, ere - oddělovat, odlučovat
encephalītis, ītidis, f. - zánět mozku	sōma, atis, n. - tělo
epidēmicus, a, um - epidemický	sphinctēr, ēris, m. - svěrač
etiam - také, též, i	symptōma, atis, n. - znamení, příznak, symptom
fissus, a, um - rozštěpený,rozštípnutý	syndrōma, atis, n. - soubor příznaků, syndrom
gastēr, tris, f. - žaludek	systema, atis, n. - systém, soustava
hēpatītis, ītidis, f. - zánět jater,hepatitida	ūrētēr, ēris, m. - močovod
lētālis, e - smrtelný, smrtící	

Cvičení

1. Skloňujte: carōtis externa, bronchītis chronica, dosis magna
2. Doplňte: signum (stomafītis)
remedium contrā (hēpatītis)
symptōma (ūrētēr fissus)
3. Utvořte názvy zánětů od termínů: gastēr, derma, nephros (ledvina)
4. Utvořte názvy nádorů od výrazů: lipos (tuk), adēn (žlázová výstelka), osteon (kost)
5. Přeložte: Je mnoho příznaků smrti. Svaly žvýkač, svěrač mají různé funkce a různá místa. Před operací se dává nemocnému nitrožilní narkóza.

Spes una hominem numquam relinquit

XXV. L E K C E

Stupňování adjektiv

Při vyjadřování různého stupně vlastnosti rozlišujeme

1. stupeň - **pozitiv**

2. stupeň - **komparativ**

3. stupeň - **superlativ**

Komparativ tvoříme přidáním přípony **-ior** (pro m. a f.) nebo **-ius** (pro n.) ke genitivnímu základu adjektiva.

	pozitiv	gen. sg.	komparativ	překlad
I.,II.dekl.	longus	long - ī	long - ior (m.,f.), long - ius (n.)	delší
III.dekl.	brevīs	brev - is	brev - ior (m.,f.), brev - ius (n.)	kratší
III.dekl.	ācer	ācr - is	ācr - ior (m.,f.), ācr - ius (n.)	prudší
III.dekl.	simplex	simplic - is	simplic - ior (m.,f.), simplic - ius (n.)	jednodušší

Komparativ adjektiv je ohebný tvar odpovídající dvojnásobným adjektivům III. deklinace. Skloňuje se jako nestejnoslabičná substantiva III. deklinace. Základem pro tvoření jednotlivých tvarů je **genitiv singuláru** zakončený na **-iōris** ve všech třech rodech.

	dolor ācrior - prudší bolest	tempus longius - delší doba
		sg.
nom.	dolor ācr- ior	tempus long - ius
gen.	dolōr- is ācriōr- is	tempor- is longiōr- is
dat.	dolōr- ī ācriōr- ī	tempor- ī longiōr- ī
akuz.	dolōr- em ācriōr- em	= nom.
abl.	dolōr- e ācriōr- e	tempor- e longiōr- e
		pl.

nom.	dolōr-ēs ācriōr-ēs	tempor-a longiōr-a
gen.	dolōr-um ācriōr-um	tempor-um longiōr-um
dat.	dolōr-ibus ācriōr-ibus	tempor-ibus longiōr-ibus
akuz.	dolōr-ēs ācriōr-ēs	tempor-a longiōr-a
abl.	dolōr-ibus ācriōr-ibus	tempor-ibus longiōr-ibus

Srovnání vyjadřujeme buď nominativem s částicí quam nebo ablativem srovnávacím:

nihil cārius quam māter est

nihil cārius mātrem est

obě spojení překládáme do češtiny stejným způsobem: nic není dražší než matka

Není-li srovnávací předmět uveden, překládá se komparativ pozitivem s příslovci *poněkud, značně, trochu*:

cariēs dentis profundior est - kaz je poněkud / značně hluboký

V lékařské terminologii se velmi často užívá komparativ ve významu pozitivu u nepravidelně stupňovaných adjektiv (*circulātiō maior, minor* – velký, malý krevní oběh) - viz dále u nepravidelného stupňování.

Přeložte:

1. Os brevius. 2. Morbus gravior. 3. Operātiō difficilior. 4. Extrēmitās mōbilior. 5. Ossa in senectūte fragiliōra sunt quam in iuventūte . 6. In febrī īnspīrātiōnēs et expīrātiōnēs frequentiōrēs sunt. 7. Pelvis fēminae lātior quam pelvis virī est.

Slovní zásoba

cārus, a, um - drahý, milý	īnspīrātiō, ōnis, f. - vdechování, nádech
difficilis, e - těžký, obtížný, nesnadný	interruptiō, ōnis, f. - přerušení, interrupce
expīrātiō, ōnis, f. - výdech, vydechování	iuventūs, ūtis, f. - mládí, mladý věk
facilis, e - snadný	quam - než (při srovnání)
firmus, a, um - pevný	recēns, entis - čerstvý, silný
frequēns, entis - častý, hojný, četný	senectūs, ūtis, f. - stáří, vysoký věk
īnfirmus, a, um - nepevný	

Cvičení

1. Utvořte komparativ od následujících adjektiv a spojte je se substantivy:

longus, facilis, recēns, ācer, frequēns

morbus, periodus, dēcursus, febris, tempus

2. Skloňujte: dolor ācrior, tempus brevius, pars longior, cūrātiō facilior, membrum mōbilis

3. Spojte výrazy ze 2. cvičení s předložkou *in*

4. Přeložte: Léčení nemoci je snazší v mládí než ve stáří. Kosti jsou ve stáří křehčí.

Non omnia possumus omnes

XXVI. L E K C E

Superlativ adjektiv

Superlativ tvoříme třemi způsoby:

1. příponou - **issimus, a, um** (+ gen.základ adjektiva)

longus, gen.sg. long - ī : long – issimus, a, um

2. příponou - **rimus, a, um** (+ nom.sg. m.) - od adjektiv na -er

ācer, is, e: ācer - rimus, a, um

3. příponou - **limus, a, um** (+ gen.základ adjektiva) - od adjektiv na -lis

facilis, gen.sg. facil - is : facil - limus, a, um

Z koncovek superlativu vyplývá, že se skloňuje jako adjektiva I. a II. deklinace.

Srovnání vyjadřujeme buď pomocí předložky ex ve spojení s ablativem nebo pomocí genitivu srovnávacího:

māter ex omnibus hominibus cārissima est

māter omnium hominum cārissima est

Obě věty musíme do češtiny přeložit stejným způsobem: matka je nejdražší ze všech lidí.

I superlativ můžeme překládat pozitivem, pokud není uveden srovnávací předmět:

īnfarctus recentissimus - (velmi) čerstvý infarkt

Přeložte:

1. Pars dūrissima. 2. Dolor ācerimus. 3. Initium difficillimum. 4. Periodus brevissima. 5. Tempus longissimum. 6. Exspīrātiō frequentissima. 7. Febris ācerima. 8. Trānsfūsiō celeris, celerior, celerrima. 9. Incubātiō morbōrum īnfectiōsōrum varia est: apud aliōs brevior, apud aliōs brevissima est. 10. Fēminam ācerimī dolōrēs propter cariem dentis profundam vexant. 11. Os femoris omnium ossium corporis hūmānī longissimum est.

Slovní zásoba

apud (s akuz.) - u, při

initium, ī, n.

- začátek, počátek

diarrhoea, ae, f.	- průjem	liber, era, erum	- volný
dūrus, a, um	- tvrdý	rhīnitis, ītidis, f.	- rýma
femur, oris, n.	- stehno, kost stehenní	similis, e	- podobný
grācilis, e	- hubený, křehký	vērus, a, um	- opravdový, pravý
incubātiō, ōnis, f.	- inkubační doba		

Cvičení

1. Utvořte superlativ od adjektiv similis, dūrus, grācilis, frequēns, similis, salūber
2. Přeložte: velmi prudká bolest hlavy, nejtěžší operace nádoru, nejhlubší zubní kaz, velmi častá rýma, nejtvrdší kost, nejdelší inkubační doba
3. Přeložte: Poškození páteře je pro život člověka velmi nebezpečné. Inkubace některých nemocí je velmi dlouhá.

Gravissimum est imperium consuetudinis

XXVII. L E K C E

Nepravidelné a neúplné stupňování adjektiv

Nepravidelné stupňování mají adjektiva, která tvoří komparativ a superlativ od jiného základu:

pozitiv	komparativ	superlativ
magnus, a, um - velký	maior, maius	māximus, a, um
parvus, a, um - malý	minor, minus	minimus, a, um
bonus, a, um - dobrý	melior, melius	optimus, a, um
malus, a, um - špatný	peior, peius	pessimus, a, um
multus, a, um - mnohý	plūrēs, plūra (pl.) (plūrium - gen.)	plūrimī, ae, a

od superlativů optimus, māximus, minimus se někdy tvoří tvary optimālis, e, māximālis, e, minimālis, e

Některá adjektiva netvoří všechny stupně. Většinou chybí pozitiv a jeho funkci přejímá komparativ.

(prae – před)

prior, prius - přednější

přimus, a, um - nejpřednější

(post - za)

posterior, posterius - pozdější, zadní

postrēmus, a, um - nejzazší, poslední

(suprā, super - nahoře, nad)

superior, superius - hořejší, horní

suprēmus, a, um / summus, a, um

nejhořejší, nejvyšší

(īnfrā - dole, pod)

īnferior, īnferius - dolní, dolejší, nižší

īnfimus, a, um / īmus, a, um

nejnižší, nejdolejší

(intrā - uvnitř)

interior, interius - vnitřní

intimus, a, um - nejvnitřnější

(extrā - vně, mimo)

exterior, exterius - vnější

extrēmus, a, um - nejzevnější

(ultrā - za)

ulterior, ulterius - zadnější, zadní

ultimus, a, um - nejzazší, poslední

(prope - blízko)

propior, propius - bližší

proximus, a, um - nejbližší

(ante - před)

anterior, antierius - přední

V lékařské terminologii se velmi často u tohoto nepravidelného nebo neúplného stupňování užívá komparativu ve významu pozitivu:

circulātiō maior, minor - velký, malý krevní oběh

labium superius, inferius - horní, dolní ret

podobně u superlativu:

mūsculus lātissimus dorsī - (velmi) široký sval zádový

Komparativ těchto adjektiv se také skloňuje jako nestejnoslabičná substantiva III. deklinace, superlativ také jako adjektiva I. a II. deklinace.

Opisné stupňování adjektiv

Mají-li adjektiva I. a II. deklinace před koncovkou -us, -a, -um samohlásku, tvoří komparativ a superlativ opisně, tj. příslovcem

magis (více) - komparativ

māximē (nejvíce) - superlativ

pozitiv necessārius, a, um - nezbytný, nutný

komparativ magis necessārius, a, um - nutnější

superlativ māximē necessārius, a, um - nejnutnější

Přeložte:

1. Mūsculus pectorālis maior, minor. 2. Labium superius, īferius. 3. Membra superiōra, īferiōra. 4. Locus minōris resistantiae. 5. Vulnus peius, pessimum. 6. Prognōsis pessima aegrōtō indicātur. 7. Circulātiō sanguinis inter pulmōnēs et cor circulātiō minor appellātur. 8. Cūrātiō rādīcālis saepe melior quam palliatīva est. 9. Ulcus ventriculī in curvātūrā minōre ventriculī est. 10. Repetītiō magistra optima est. 11. Mūsculī pectorālēs maiōrēs ad mūsculōs respīrātōriōs numerantur. 12. Quiēs medicāmentum optimum medicāmentōrum omnium est. 13. Mūsculī membrōrum īferiōrum maiōrēs sunt quam mūsculī membrōrum superiōrum. 14. Tunica interna artēriae etiam „intima“ vocātur.

Slovní zásoba

circulātiō, ōnis, f.	- oběh (krevní)	quiēs, quiētis, f.	- klid, pokoj, spánek
cor, cordis, n.	- srdce	rādīcālis, e	- radikální, rázný
curvātūra, ae, f.	- zakřivení, záhyb	repetītiō, ōnis, f.	- opakování
labium, ī, n.	- ret, pysk	resistentia, ae, f.	- odpor, odolnost
magistra, ae, f.	- učitelka, magistra	respīrātōrius, a, um	- dýchací
palliatīvus, a, um	- zmírňující bolest, paliativní	tunica, ae, f.	- vrstva (tkáň), povlak
pectorālis, e	- prsní, hrudní	vehemēns, tis	- silný, prudký
prognōsis, is, f.	- předpověď, prognóza		

Cvičení

1. Přeložte: in labiō superiōre, post cūrātiōnem rādīcāliōrem, apud membrum īferius, propter medicāmentum recentius, in unguentō recentiōre, recentissimō
2. Stupňujte a spojení vyskloňujte: medicus bonus, prognōsis mala, quiēs magna, ulcus parvum, vulnus magnum
3. Přeložte, určete a srovnejte: sumus, summus
4. Přeložte: Na dolní končetině je nejdelší kost těla. Vezmi silnější lék proti prudké bolesti. Příklady jsou lepší než mnoho slov.

Simulatio amoris peior est odio

XXVIII. L E K C E

Tvoření a stupňování adverbii

Adverbia se tvoří z adjektiv, a to:

u adjektiv I. a II. deklinace příponou **-ē**

u adjektiv III. deklinace příponou **-iter** nebo **-er** (od adj. zakončených na -ns)

Všechny přípony přidáváme ke genitivnímu základu adjektiva.

adjektivum	adverbium	
longus, gen.sg. long-ī	long-ē	dlouho
ācer, gen.sg. ācr-is	ācr-iter	prudce, ostře
frequēns, gen.sg. frequent-is	frequent-er	často

Některá adverbia končí na **-ō**:

citō - rychle, sērō - pozdě

adverbium od bonus = **bene**, od malus = **male**

Některá adverbia jsou tvarem vlastně akuzativy sg. adjektiv středního rodu:

multum - mnoho	přimum - poprvé
facile - snadno	parvum - málo

Komparativ adverbia = komparativu adjektiva středního rodu:

adj. - pozitiv	adj. - komparativ	adv. - komparativ
longus	longior,longius	longius
brevis	brevior,brevius	brevius
ācer	ācrior,ācrius	ācrius
bonus	melior,melius	melius
parvus	minor,minus	minus

Superlativ adverbíí se tvoří od superlativu adjektiv příponou **-ē**:

longissim-us: longissim-ē

brevissim-us: brevissim-ē

ācerrim-us: ācerrim-ē

optim-us: optim-ē

minim-us: minim-ē

V latině existují i adverbia původní, neodvozená:

ubi - kde

ibi - tam

unde - odkud

saepe - často

diū - dlouho

statim - hned

semper - vždy

post - vzadu

citō - rychle

ita, sic - tak

quam - jak

ut - jako

Přeložte:

1. Notā bene. 2. Morbus simplex facile cūrātur. 3. Morbōs praevenīre melius est quam morbōs sānāre. 4. Statim, citō, citissimē medicāmentum praeparāte! 5. Remedium recenter parātum vehementius efficit. 6. Morbus bene dīgnōscitur, bene cūrātur.

Slovní zásoba

citō - rychle

scrībō, ere - psát

notō, āre - označovat, poznamenávat

statim - hned

parātus, a, um - připravený

vehemēns, tis - prudký, silný

Cvičení

1. Utvořte adverbia od adjektiv: simplex, facilis, bonus, multus, lātus, celer
2. Určete a srovnajte: tempus brevius, sānāre brevius, recentius parātum, medicāmentum recentius, venēnum vehementius, vehementius efficit
3. Stupňujte: citō, bene, ācriter, facile
4. Přeložte: Lékař dobře určuje nemoc, nemoc je rychle léčena.

Salus aegroti suprema lex

XXIX. L E K C E

Číslovky

Latinské číslovky dělíme na:

1. základní - na otázku kolik?
2. řadové - na otázku kolikátý?
3. Podílné - na otázku po kolika?
4. příslovce násobná - na otázku kolikrát?

Z číslovek základních se skloňují 1, 2, 3, stovky (od 200) a plurál číslovky 1000. U těchto číslovek můžeme tedy určit (jmenný) rod, číslo, pád.

Základní číslovky - skloňování

	ūnus, a, um		
	m.	f.	n.
nom.	ūnus	ūna	ūnum
gen.		ūnīus	
dat.		ūnī	
akuz.	ūnum	ūnam	ūnum
abl.	ūnō	ūnā	ūnō

	duo, duae, duo		
	m.	f.	n.
nom.	duo	duae	duo
gen.	duōrum	duārum	duōrum
dat.	duōbus	duābus	duōbus
akuz.	duōs/duo	duās	duo
abl.	= dat.	= dat.	= dat.

		trēs, tria		
		m.	f.	n.
nom.	trēs	trēs	trēs	tria
gen.			trium	
dat.			tribus	
akuz.	trēs	trēs	trēs	tria
abl.			tribus	

číslovky 4 - 20 své tvary nemění - neskloňují se

desítky jsou nesklonné

stovky (ducentī, ae, a) se skloňují jako adjektiva I. a II. deklinace v plurálu

tisíc - mīlle - se skloňuje pouze v plurálu (mīlia), a to jako stejnoslabičná neutra - (maria)

Tvoření základních číslovek

Číslovky 11 - 17 mají ve svém názvu „základ“ číslovky 1 - 7 a *decim*:

un - decim

duo - decim

trē - decim

quattuor - decim

quīn - decim

sē - decim

septem - decim

číslovky 18, 19, 28, 29, 38, 39,... se tvoří odečítáním od následující desítky:

18: duodēvīgintī (dva od dvaceti)

19: undēvīgintī (jeden od dvaceti)

X : 98: nōnāgintā octō

99: nōnāgintā novem

desítky 30, 40, 50,...90 končí na -ā:

30: trīgintā

50: quīnquāgintā

číslovky 21 - 99 se tvoří takto:

22: duo et vīgintī / vīgintī duo

od 101 se čtou číslovky sestupně: 1999: mīlle nōngentī nōnāgintā novem

Tvar číslovky a počítaného předmětu

Základní číslovky se v latině chovají jako adjektiva (přívlastky shodné):

počítaný předmět je členem řídícím, číslovka řízeným:

vidím jednoho nemocného - ūnum aegrōtum videō

vidím dva, tři, čtyři nemocné - duōs, trēs, quattuor aegrōtōs videō

počínaje číslovkou 5 je tomu jinak v latině než v češtině (počítaný předmět je v latině v takovém pádě, jaký vyžaduje vazba):

vidím pět, šest, sedm **nemocných** - quīnque, sex, septem **agrōtōs** videō

po číslovce mīlia jsou počítané předměty v genitivu (jako v češtině):

duo mīlia grammatum aquae dēstillātae - dva tisíce gramů destilované vody

X

duo mīlia centum grammata aquae dēstillātae - dva tisíce sto gramů destilované vody (řídící člen ke gramům je centum)

Číslovky řadové

končí na -us, -a, -um : prīmus, a, um - první

secundus, a, um - druhý

tertius, a, um - třetí

decimus, a, um - desátý

vīcēsimus, a, um - dvacátý

skloňují se tedy jako adjektiva I. a II. deklinace

u číslovek 13. - 17. jsou jednotky vždy před desítkou, a to bez spojky:

tertius decimus - třináctý

sextus decimus - šestnáctý

Číslovky podílné

se skloňují jako adjektiva I. a II. deklinace v plurálu:

singulī, ae, a - po jednom

bīnī, ae, a - po dvou

quaternī, ae, a - po čtyřech

Příslovce násobná

mimo první čtyři (= nepravidelná) mají příponu -iēs:

quīnquiēs - 5x , sexiēs - 6x, septiēs - 7x

X

semel - jednou, bis - dvakrát, ter - třikrát, quater - čtyřikrát

Na otázku po kolikáté se v latině užívá též neutra číslovek řadových:

prīmum - poprvé , secundum - podruhé, tertium - potřetí

Přeložte:

1. Ūna vēna. 2. Qīnque digitī. 3. Vertebra prīma. 4. Centum guttae medicāmentī. 5. Rādīcēs dentium duplicēs, triplicēs. 6. Hominēs quīnque sēnsūs habent. 7. In ōre hominis adultī duo et trīgintā dentēs sunt. 8. In manibus atque in pedibus decem digitōs habēmus. 9. Columna vertebrālis trīgintā trēs vertebrās habet: septem vertebrās cervīcālēs, duodecim vertebrās thōrācīcās, quīnque vertebrās lumbālēs, quīnque vertebrās sacrālēs, quattuor aut quīnque vertebrās coccygeās. 10. Pollex bīnās phalangēs, cēterī digitī manūs ternās habent. 11. Medicāmentum ter per diem, omnī quārtā hōrā recipe. 12. In sceletō hominis vīgintī quattuor costae sunt (vīgintī quattuor costās habēmus). 13. Praeparā decem tabulettās lēge artis.

Slovní zásoba

adultus, a, um	- dospělý	quīnque	- pět
centum	- sto	sceletum, ī, n.	- kostra
decem	- deset	sēnsus, ūs, m.	- smysl
duo, duae, duo	- dva	septem	- sedm
duplex, icis	- dvojitý, dvojnásobný	tabuletta, ae, f.	- tabletky
hōra, ae, f.	- hodina	ter	- třikrát
pēs, pedis, m.	- noha	trēs, tria	- tři
phalanx, gis, f.	- článek	trīgintā	- třicet
prīmus, a, um	- první	triplex, icis	- trojitý, trojnásobný
prīmum	- nejprve, především	ūnus, a, um	- jeden
quārtus, a, um	- čtvrtý	vīgintī	- dvacet
quattuor	- čtyři		

Cvičení

1. Přeložte: duae phalangēs digitī manūs dextrae, in ūnā dosī medicāmentī, ternae rādīcēs, frāctūra quārtae costae lateris dextrī

2. Utvořte vhodná spojení:

os	ūnus, a, um
costa	duo, ae, duo
membrum	trēs, tria
digitus	quattuor
vertebra	quīnque

3. Skloňujte: ūnus puer, duo genua, trēs digitī, prīma phalanx
 4. Přeložte: s jedním člověkem, na dvou prstech, dvě srdce, ve třech případech, při čtyřech operacích, v deseti gramech, deset prstů na rukou
 5. Přeložte: Vezmi dvě tablety dvakrát za den. První prst ruky má dva články, ostatní tři.

Přehled latinských číslovek

základní číslovky			řadové číslovky	
I	1	ūnus, ūna, ūnum	prīmus, a, um	první
II	2	duo, duae, duo	secundus, a, um	druhý
III	3	trēs, tria	tertius, a, um	třetí
IV	4	quattuor	quārtus, a, um	čtvrtý
V	5	quīnque	quīntus, a, um	pátý
VI	6	sex	sextus, a, um	šestý
VII	7	septem	septimus, a, um	sedmý
VIII	8	octō	octāvus, a, um	osmý
IX	9	novem	nōnus, a, um	devátý
X	10	decem	decimus, a, um	desátý
XI	11	undecim	undecimus, a, um	jedenáctý
XII	12	duodecim	duodecimus, a, um	dvanáctý
XIII	13	trēdecim	trēdecimus, a, um	třináctý
XIV	14	quattuordecim	quārtus decimus, a, um	čtrnáctý
XV	15	quīndecim	quīntus decimus, a, um	patnáctý
XVI	16	sēdecim	sextus decimus, a, um	šestnáctý
XVII	17	septendecim	septimus decimus, a, um	sedmnáctý
XVIII	18	duodēvīgintī	duodēvīcēsīmus, a, um	osmnáctý
XIX	19	undēvīgintī	undēvīcēsīmus, a, um	devatenáctý
XX	20	vīgintī	vīcēsīmus, a, um	dvacátý

XXI	21	vīgintī ūnus ūnus et vīgintī	vīcēsīmus prīmus, a, um ūnus et vīcēsīmus, a, um	dvacátý první
XXII	22	vīgintī duo duo et vīgintī	vīcēsīmus alter alter et vīcēsīmus, a, um	dvacátý druhý
XXVIII	28	duodētrīgintā	duodētrīcēsīmus, a, um	dvacátý osmý
XXIX	29	undētrīgintā	undētrīcēsīmus, a, um	dvacátý devátý
XXX	30	trīgintā	trīcēsīmus, a, um	třicátý
XL	40	quadrāgintā	quadrāgēsīmus, a, um	
L	50	quīnquāgintā	quīnquāgēsīmus, a, um	
LX	60	sexāgintā	sexāgēsīmus, a, um	
LXX	70	septuāgintā	septuāgēsīmus, a, um	
LXXX	80	octōgintā	octōgēsīmus, a, um	
XC	90	nōnāgintā	nōnāgēsīmus, a, um	
C	100	centum	centēsīmus, a, um	
CC	200	ducentī, ae, a	ducentēsīmus, a, um	
CCC	300	trecentī, ae, a	trecentēsīmus, a, um	
CD	400	qudrīgentī, ae, a	quadrīgentēsīmus, a, um	
D	500	quīngentī, ae, a	quīngentēsīmus, a, um	
DC	600	sescentī, ae, a	sescentēsīmus, a, um	
DCC	700	septīngentī, ae, a	septīngentēsīmus, a, um	
DCCC	800	octīngentī, ae, a	octīngentēsīmus, a, um	
CM	900	nōngentī, ae, a	nōngentēsīmus, a, um	
M	1000	mīlle	mīllēsīmus, a, um	
MM	2000	duo mīlia	bis mīllēsīmus, a, um	

Číslovky podílné

singulī, ae, a po jednom

Číselná příslovce násobná

semel jednou

bīnī, ae, a	po dvou	bis	dvakrát
ternī, ae, a	po třech	ter	tříkrát
quaternī, ae, a	po čtyřech	quater	čtyřikrát
quīnī, ae, a	po pěti	quīnquiēs	pětkrát
senī, ae, a	po šesti	sexiēs	šestkrát
septēnī, ae, a	po sedmi	septiēs	sedmkrát
octōnī, ae, a	po osmi	octiēs	osmkrát
novēnī, ae, a	po devíti	noviēs	devětkrát
dēnī, ae, a	po deseti	deciēs	desetkrát

Přehled řeckých číslovek

	základní číslovky	řadové číslovky	příslovce násobná
1	heis, mia, hen	prótós, é, on	hapax
2	dyo	deuteros, a, on	dis
3	treis, tria	tritos, é, on	tris
4	tettares, a	tetartos	tetrakis
5	pente	pemptos	pentakis
6	hex	hektos	hexakis
7	hepta	hebdomos	heptakis
8	októ	ogdoos	oktakis
9	ennea	enatos	enakis
10	deka	dekatos	dekakis
20	eikosi(n)	eikostos, é, on	enneakaidekakis
30	triákonta	triákostos	triákontakis
40	tettarakonta	tettarakostos	tettarakontakis
50	pentékonta	pentékostos	pentékontakis

60	hexékonta	hexékostos	hexékontakis
70	hebdomékonta	hebdomékostos	hebdomékontakis
80	ogdoékonta	ogdoékostos	ogdoékontakis
90	enenékonta	enenékostos	enenékontakis
100	hekaton	hekatostos	hekatontakis
1000	chílioi	chíliostos	chíliakis

Násobné číslovky

diplasios	dvojnásobný
triplasios	trojnásobný
tetraplasios	čtyřnásobný

Další číselné výrazy

haplús	jednoduchý
diplús	dvojitý
triplús	trojitý
decaplús	desaterý
hé monas	jednotka, jedna
hé trias	trojka, tři
hé tetras	čtveřice, čtyři
hé dekas	desítka, deset
hé chílias	tisíc
hé mýrias	deset tisíc

Vyjadřování zlomků

1. je - li v čitateli jednička - $1/3$, $1/4$, vyjadřujeme, o kolikátou část celku jde:
1/3: *tertia pars*
1/4: *quarta pars*
2. je - li činitel o jednotku nižší než jmenovatel - $2/3$, $3/4$, $4/5$, vyjadřujeme, o kolik částí z celku jde:
2/3: *duae partēs*
3/4: *trēs partēs*
4/5: *quattuor partēs*
3. v ostatních případech - $3/5$, $4/8$ - vyjadřujeme čitatele základní číslovkou a jmenovatele číslovkou řadovou, za ní zpravidla vypouštíme slovo *partēs*:
3/5: *trēs quīntae (partēs)*
4/8: *quattuor octāvae (partēs)*
4. polovina = latinsky *dimidium (dimidia pars)*

Duobus litigantibus tertius gaudet

XXX. L E K C E

Opakování. Předložky

Předložky řídí pád jména. Latinské předložky se pojí s **akuzativem**

ablativem

akuzativem i ablativem

Přeložte:

1. Sine amputātiōne manūs dextrae. 2. In pelve fēminīnā. 3. Ab ōvō. 4. Ad exemplum. 5. Post aliquot diēs. 6. Per viās nātūrālēs. 7. Remedia contrā febrim. 8. Per ōs, per rēctum. 9. In statū praesentī operātiō propter ĩnfirmitātem aegrōtī perīculōsa est. 10. Aegrōtus extrā perīculum est. 11. Remedia prō iniectiōne praeparā. 12. Rubōrem, tumōrem, calōrem, dolōremque ad signa ĩnflammatiōnis numerāmus. 13. Medicāmenta ad ūsum ĩnternum aut ad ūsum externum praescrībuntur. 14. Vulnera sānantur per prīmam aut per secundam ĩntentiōnem. 15. Vēnae sanguinem ex corpore in cor addūcunt. 16. In pedibus quīnī digitī sunt.

Slovní zásoba

addūcō, ere - přivádět, přitahovat	nātūrālis, e - přirozený, přírodní
aliquot - několik	ōvum, ī, n. - vejce
extrā (s akuz.) - mimo, vně	pēs, pedis, m. - noha
fēminīnus, a, um - ženský	post (s akuz.) - po, za
ĩnfirmitās, ātis, f. - slabost, bezmocnost	praesēns, tis - současný, přítomný
ĩntentiō, ōnis, f. - napětí, úsilí, záměr	-que - = et
	via, ae, f. - cesta
per prīmam (secundam) ĩntentiōnem - hojení rány na první ráz, bez komplikací (druhotné, s komplikacemi)	

Předložky s akuzativem

ad k, ke, u při, do, až, po	ad latus - k/ do boku
	ad certam diem - do určitého dne
ante před	ante operātiōnem - před operací

apud	u, blízko, při	ante oculōs	- před očima
circā	kolem, okolo, asi (circum)	ante merīdiem	- před polednem, dopoledne
contrā	proti, naproti	apud aurem	- u ucha
extrā	vně, mimo	circum manum	- kolem ruky
īnfrā	dole, pod, vespod	circum (circā) decem grammata	- asi 10 gramů
inter	mezi, uprostřed	contrā dolōrem	- proti bolesti
intrā	v, uvnitř, při, během	extrā perīculum	- mimo nebezpečí
per	skrz, přes, v době	extrā uterum	- mimo dělohu
post	po	īnfrā scapulam	- pod lopatkou/u
prope	blízko, u	inter ossa	- mezi kostmi
propter	pro, kvůli	inter cibōs	- mezi jídly
suprā	nad	intrā crānium	- v lebce
trāns	přes, za	intrā partum	- při, během porodu
		per ōs	- ústy
		per febrim	- během horečky
		post operātiōnem	- po operaci
		post aliquot diēs	- po několika dnech
		post merīdiem	- po poledni, odpoledne
		prope nāsum	- blízko, u nosu
		propter vulnus	- kvůli poranění
		propter febrim	- kvůli horečce
		suprā scapulam	- nad lopatkou/u
		trāns cor	- přes srdce
		trāns nāsum	- přes nos, za nosem

Předložky s ablativem

ā, ab	od	ab ōvō	- od vajíčka (= od počátku)
ā	před souhláskou	ā medicō	- od lékaře
ab	před samohláskou	ab excessū	- od smrti
		ā prīncipiō	- od (samého) počátku
cum	s, spolu	cum dēfectū	- s vadou
dē	z, ze, o	dē morbō	- z nemoci
		dē vulnerē	- z rány
ē, ex	z, ze, o	ē ventriculō	- ze žaludku
ē	před souhláskou	ex rēnibus labōrāre	- trpět chorobou ledvin
ex	před samohláskou	diem ex diē	- den ze dne
prō	pro, podle, za, přes	prō diē	- za den, denně
		prō dosī	- v jednotlivé dávce
sine	bez	sine dolōre	- bez bolesti
		sine aquā	- bez vody

Předložky s akuzativem i ablativem

s **akuz.** na otázku **kam?**

s **abl.** na otázku **kde?**

in	do, na (s akuz.-kam?)	in vēnam	- do žíly
		in memoriā	- na paměť, na památku
	v, na, při (s abl.-kde?)	in perīculō	- v nebezpečí
		in vītā	- v životě
		in manū	- v/na ruce
sub	pod (s akuz.-kam?)	sub scapulā	- pod lopatkou
	(s abl.-kde?)	sub oculīs	- pod očima

Cvičení

1. Spojte s předložkami *in, ad*: corpus hūmānum, sanguis vēnōsus, oculus dexter, manus sinistra, cariēs dentis, digitus p̄m̄us
2. Utvořte spojení: operātiō propter (tumor pulmōnis)
(ulcus ventriculī)
(vulnera crāniōrum)
3. Utvořte vhodná spojení s předložkami *extrā, sub, sine, cum, ad, dē*
4. Vyjádřete česky číselné údaje: in duās partēs, in duōbus partibus, cum duābus sextīs, sine quīntā parte, in trēs decimās
5. Přeložte: Chlapec je sužován prudkou bolestí kvůli poranění hlavy. Nemocný trpí chorobou ledvin. Lékař rozpoznává (určuje) zlomeninu třetího žebra na levé straně.

E duobus malis minus elige

XXXI. L E K C E

Latinské prefixy

V latinské terminologii se vedle základních - neodvozených - slov vyskytují i slova odvozená předponou nebo příponou a slova složená. Rozpoznání jednotlivých složek je potřebné ke správnému a snazšímu pochopení významu daného termínu.

Předpony pozměňují nebo upřesňují význam původního slova, jejich podoba se může přizpůsobovat počáteční hlásce základního slova:

předložka - předpona *ad*:

ap-parātus - přístroj

af-ferrēns - přívodný (ferō, ferre – nést, nosit)

předložka - předpona *trāns*:

trā-dūcere - převádět

trā-dere - předávat (dō, dare – dávat - tradice, tradovat)

předložka - předpona *ab*:

ā-movēre - oddalovat, odstraňovat

ā-mōtiō - odstranění, odchlípení

Předpony beze změny:

circum:

circum-flectere - otáčet

circum-flexus - ohnutý

circum-flexiō - ohnutí

contrā:

contrā-dīcere - mluvit proti

contrā-dictiō - protirečení, odporování

dē:

dē-ferre - odnášet

dē-ferrēns - odvádějící

extrā:

extrā-systola - předčasný srdeční stah

extrā-ordinārius - mimořádný (extrā ordinem - mimo pořadí)

īnfrā:

īnfrā-scapulāris - podlopatkový

intrā:

intrā-vēnōsus - nitrožilní

inter:

inter-rumpere - přervat, přetřhnout

inter-ruptiō - přerušení

per:

per-forāre - pronikat

perforāns - pronikající (perforace)

sub:

sub-linguālis - podjazykový

sub-cutāneus - podkožní

super, suprā:

suprā-orbitālis - nadočnicový

Některé předpony jsou nesamostatné částice:

di(dis) = roz- : dislocātiō - rozmístění, přemístění

re = opět, znovu : repetītiō - opakování

sē = od, odděleně: sēparātiō - oddělení, odloučení

Předpona *in* má dvojí význam:

dovnitř: intrō, āre - vnikat

īnspīrō, āre - vdechovat

záporný: īnfirmus - nepevný, slabý

īnsānābilis - neléčitelný

inoperābilis - neoperovatelný

Přeložte:

1. Nervus abdūcēns. 2. Contrāindicātiō operātiōnis. 3. Dislocātiō ad latus. 4. Nervus īnfrāorbitālis, suprāorbitālis. 5. Trānsfūsiō celerrima aegrōtō indicātur, sanguis trānsfūsiōne in vēnās trāsfunditur. 6. Aēr īnspīrātiōne īnspīrātur, exspīrātiōne exspīrātur. 7. Variāe formae iniectiōnum sunt: iniectiōnēs subcutāneae, intrāmūsculārēs, intrāvēnōsae et aliae. 8. Aegrōtus dēcubitum superficiālem habet. 9. Interruptiō graviditātis propter valētūdinem īnfīrmae indicātur. 10. Insufficiētia cordis collāpsūm saepe efficit.

Slovní zásoba

abdūcō, ere	- odvádět	īnsufficiētia, ae, f.	- nedostatečnost
abdūcēns, tis	- odvádějící	interruptiō, ōnis, f.	- přerušení
aēr, aēris, m.	- vzduch	intrāmūsculāris, e	- nitrosvalový
contrāindicātiō, ōnis, f.	- kontraindikace	subcutāneus, a, um	- podkožní
dislocātiō, ōnis, f.	- posunutí, přemístění	superficiālis, e	- povrchový
graviditās, ātis, f.	- těhotenství	suprāorbitālis, e	- nadočnicový
īnfrāorbitālis, e	- podočnicový		

Cvičení

1. Najděte prefixy a určete jejich význam: intrāmūsculāris, trānsfūsiō, inoperābilis, īnspīrō, abdūcēns, īnsufficiētia, superficiēs, extractiō, immōbilis, īncomplētus
2. Najděte slova opačného významu k daným výrazům: sānābilis, abductor, sufficiētia, exspīrō, afferrēs, mortālis
3. Se kterými předponami můžeme spojit sloveso dūcō, ere ?
4. Přeložte: Nemocnému je předepsáno opakování operace. Přerušení mimoděložního těhotenství je nutné. Některá rakovina je neoperovatelná.

Ex malis eligere minima

XXXII. L E K C E

Řecké prefixy

Stejně jako se přidávají k latinským základům latinské prefixy, přidávají se i k řeckým základům řecké. Tvoří nové, významově pozměněné termíny, které jsou součástí medicínského názvosloví. Nejčastěji se vyskytují předpony:

<i>ana-</i>	nahoru, opět	ana-lysis	rozklad, rozložení
		ana-mnēsis	rozpomenutí
<i>anti-</i>	proti	anti-bioticum	antibiotikum
		anti-pyreticum	lék proti horečce
		anti-dotum	protilék
<i>dia-</i>	směr skrz, od sebe, roz-	dia-lysis	rozklad
		dia-physis	střední část dlouhé kosti
		dia-gnōsis	rozpoznání choroby
<i>en(em)-</i>	směr dovnitř, uvnitř	en-cephalon	mozek (en kefalé)
		em-bolia	vmetnutí
<i>epi-</i>	u, při, na něčem	epi-glōttis	příklopka hrtanová
<i>hyper-</i>	nad, přes míru	hyper-aemia	překrvení
		hyper-tonia	zvýšený krevní tlak
		hyper-trophia	zbytnění
<i>hypo-</i>	pod, dole, pod míru	hypo-tonia	snížený krevní tlak
		hypo-trophia	podvýživa
<i>meta-</i>	vzadu, za, změna	meta-stasis	vznik druhotného chorob.ložiska
<i>para-</i>	při, vedle, podobnost	para-thyreoīdeus	příštitný
		para-lysis	obrna, ochrnutí
		para-typhus	choroba podobná tyfu
<i>peri-</i>	okolo, kolem	peri-cardium	osrdečník

		peri-osseum	okostice
<i>syn/sym-</i>	spolu, dohromady	sym-biōsis	soužití, spolužití
		sym-physis	spona

Některé prefixy jsou částice, které nemohou stát samy o sobě:

<i>a-, an-</i>	ne, zápor	an-ūria	zástava vylučování moči
		an-aemia	chudokrevnost
<i>dys-</i>	porucha	dys-pnoē	obtížné dýchání
		dys-trophia	porucha výživy
<i>ec-, ecto-</i>	ven, vně, vnější	ec-tomia	vynětí, odnětí
		ecto-derma	zevní zárodečný list
<i>endo-</i>	uvnitř, v	endo-derma	vnitřní zárodečný list
		endo-cardium	srdeční nitroblána

Přeložte:

1. Antibiotica. 2. Atrophia, dystrophia, hypotrophia, hypertrophia mūsculōrum. 3. Dysfūctiō glandulae thyreoīdae. 4. Parodontium, periodontium, anodontia, hyperodontia, hypodontia. 5. Endocardium et pericardium partēs cordis hūmānī sunt. 6. Eupnoē respīrātiō normālis, dyspnoē respīrātiō molesta vocātur. 7. Epiglōttis ūna ex cartilāginibus laryngis est. 8. Superficiēs ossium periosteō tegitur. 9. In ossibus longīs diaphysis et epiphysis distinguitur.

Slovní zásoba

anodontia, ae, f.	- vrožené nevyvinutí zubů	hyperodontia, ae, f.	- nadnormální počet zubů
antibioticum, ī, n.	- antibiotikum, látka působící proti mikroorganismům	hypodontia, ae, f.	- nevyvinutí některých zubů
atrophia, ae, f.	- atrofie, zmenšení orgánu	hypotrophia, ae, f.	- podvýživa
cartilāgō, inis, f.	- chrupavka	larynx, gis, m.	- hrtan
diaphysis, is, f.	- střední část dlouhé kosti	normālis, e	- pravidelný, přirozený
dysfūctiō, ōnis, f.	- porušená činnost	parodontium, ī, n.	- tkáň v okolí zubů
dystrophia, ae, f.	- porucha výživy	pericardium, ī, n.	- osrdečník

endocardium, ī, n. - srdeční nitroblána

epiglōttis, idis, f. - příklopka hrtanová

epiphysis, is, f. - koncová část dlouhé kosti,
epifýza

hypertrophia, ae, f. - zvětšení orgánu

periodontium, ī, n. - ozubice

periosteum, ī, n. - okostice

tegō, ere - krýt, přikrývat

thyreoīdeus, a, um - štítný, patřící ke
štítné žláze

Cvičení

1. Uved'te odpovídající latinské prefixy k řeckým: anti-, en-, hypo-, hyper-, endo-, peri-
2. Která z uvedených slov mají předponu znamenající zápor:
analysis, anaemia, apnoē, anamnēsis, anaesthēsia ?
3. Všimněte si rozdílných předpon :
dissimilis x dyspnoē
dislocātiō x dysfūctiō
4. Přeložte: Dlouhá kost má střední a koncovou část. Nemocnému jsou předepsána antibiotika. Osrdečník je částí srdce.

Sero molunt deorum molae, molunt autem tenuiter

XXXIII. L E K C E

Latinské a řecké sufixy

Také sufixy, které se připojují za slovní základ, obměňují nebo upřesňují jeho význam.

Latinské sufixy substantivní:

-ia, itās označují vlastnost, tvar: substant-*ia* - hmota

deform-*itās* - znetvoření

-or označuje činitele, původce děje: adduct-*or* - přitahovač

-iō označuje činnost, následek: circulāt-*iō* - oběh

-olus, -ulus, -ellus označují zdrobněliny: bronchi-*olus* - průdušinka

Latinské sufixy adjektivní:

-ilis, -bilis označují možnost, způsobilost : operā-*bilis* - operovatelný

-ālis označuje vlastnost odvozenou od substantiva : dent-*ālis* - zubní

-ōsus označuje plnost, hojnost : vĕn-*ōsus* - žilní, žilnatý

-ātus označuje opatření něčím : dent-*ātus* - zubatý

-eus označuje náležitost k něčemu : glūta-*eus* - hýžd'ový

Řecké sufixy substantivní:

-ītis označuje záněty : hĕpat-*ītis* - žloutenka (zánět jater)

-ōma označuje obvykle nádor : adĕn-*ōma* - nádor ze žlázové výstelky

-ōsis označuje nezánettivé onemocnění : kyph-*ōsis* - prohnutí páteře dozadu

cirh-*ōsis* - zatvrdnutí orgánu zmnožením vaziva

Při tvoření slov se často kombinují prefixy a sufixy:

in-operā-*bilis* - neoperovatelný, an-ūr-*ia* - zástava močení

Přeložte:

1. Cauda, caudātus, caudālis. 2. Dēns, denticulus, dentītiō, dentālis, dentātus. 3. Nephrit̄is, nephros̄is. 4. Parāre, praeparāre, apparātus, praeparātiō, sēparātiō. 5. Thrombōsis artēriārum. 6. Medicus suspīciōnem encephalit̄idis indicat. 7. Kyphōsis et scōliōsis dēviātiōnēs columnae vertebrālis sunt. 8. Malignī tumōrēs ventriculī in statū prōgressīvō saepe inoperābilēs et ĩnsānābilēs sunt. 9. Adenōma tumor benignus, carcinōmata tumōrēs malignī sunt. 10. Hypertēnsiō secundāria symptōma aliōrum morbōrum est. 11. In gastrītide acūtā medicus diaetam sevēram praescrībit.

Slovní zásoba

adenōma, atis, n. - nezhoubný nádor ze žlázové výstelky	hypertēnsiō, ōnis, f. - vysoký krevní tlak
apparātus, ūs, m. - přístroj, ústrojí	ĭnsānābilis, e - neléčitelný
carcinōma, atis, n. - rakovina, zhoubné bujení	kyphōsis, is, f. - prohnutí páteře vzad
cauda, ae, f. - ocas	nephrit̄is, ĩtidis, f. - záněť ledvin
caudālis, e - ocasní, dolní (směrem od hlavy)	nephros̄is, is, f. - nezánetlivé onemocnění ledvin
caudātus, a, um - ocaatý	praeparātiō, ōnis, f. - příprava
dentālis, e - zubní	prōgressīvus, a, um - pokročilý
dentātus, a, um - zubatý	scōliōsis, is, f. - vybočení páteře do strany
denticulus, ĩ, m. - zoubek	secundārius, a, um - druhotný
dentītiō, ōnis, f. - ozubatění, vývoj chrupu	sēparātiō, ōnis, f. - oddělení, odloučení
diaeta, ae, f. - dieta	sevērus, a, um - přísný
encephalit̄is, ĩtidis, f. - záněť mozku	suspīciō, ōnis, f. - podezření
gastrītis, ĩtidis, f. - záněť žaludku	thrombōsis, is, f. - srážení krve v cévách

Cvičení

1. Utvořte názvy zánětů těchto orgánů: mozek, tračník, žaludek, průduška, hrtan
2. Přeložte následující termíny: arthrit̄is, arthros̄is, nephrit̄is, nephros̄is, adenōma, carcinōma
3. Utvořte činitelská jména od těchto sloves: abdūcō, cūrō, scrībō
4. Utvořte adjektiva (pomocí sufixů) od těchto substantiv: vertebra, spīna, dēns, pulmō, latus, cerebrum

5. Skloňte: nephritis acūta, tumor inoperābilis

6. Přeložte: Skolióza je vybočení páteře do strany. Nemoc má několik příznaků. Několik příznaků určité nemoci nazýváme syndrom.

Optimum medicamentum quies est

XXXIV. L E K C E

Složená slova

Složená slova jsou běžnou součástí medicínské terminologie. Jsou složená ze dvou a více slovních základů: nejčastěji jsou to substantiva, adjektiva, slovesa a číslovky. Podle poslední složky - sufixu- zařazujeme slovo do příslušného systému. Spojování jednotlivých řeckých složek je obdobné jako u latinských složenin. Znalost slovního základu a ostatních částí slova usnadňuje pochopení termínu a jeho složení. Nejsou to proto výrazy, kterým je třeba se učit jako novým lexikálním jednotkám.

Příklady skládání:

1. *substantivum + substantivum*

haemato-logia: haima - krev, logos - nauka	nauka o krvi
gastro-tomia: gastēr - žaludek, tomē - řez	chirurgické otevření žaludku
ātrio-ventriculāris: ātrium - předsíň, ventriculus - komora	síňokomorový

2. *adjektivum + substantivum*

makro-cephalia: makros - velký, kefalē - hlava	nadměrně velká hlava
pan-dēmia: pās (pān) - všechn, dēmos - lid	infekční onemocnění rozšířené po mnoha zemích (po veškerém lidu)
dextro-positiō: dexter - pravý, positiō - poloha	uložení orgánu vpravo
olig-ūria: oligos - nepatrný, ūron - moč	snížené vylučování moči

3. *substantivum + sloveso*

ōri-ficiūm: ōs, ōris - ústa, facere - činit	otvor, ústí
---	-------------

4. *substantivum + číslovka*

bi-ceps: bis - dvakrát, caput - hlava	dvojhlavý
---------------------------------------	-----------

5. *číslovka + sloveso*

primi-para: p̄rimus - první, parere - rodit	prvorodička
---	-------------

6. *číslovka + adjektivum*

secundi-gravida: secundus - druhý, gravida - těhotná žena podruhé těhotná

Některá složená slova se skládají z částí latinských i řeckých nebo řeckých i latinských. Jsou to slova smíšená - hybridy:

dys - fūctiō porušená funkce

řec. lat.

hyper - secrētiō nadměrné vylučování

řec. lat.

tonsill - itis zánět mandlí

lat. řec.

(mūsculus) sterno - cleido - masto - ideus kývač hlavy

lat. řec. řec. řec.

Přeložte:

1. Oligūria, polyūria. 2. Icterus neonātōrum. 3. Ūrocystis, ūroscopia, cystoscopia. 4. Artēriosclērōsis. 5. Erythrocytī, leucocyti, thrombocyti corpuscula sanguinis sunt. 6. Haemorrhagia cerebrī aegrōtō mortem saepe efficit. 7. Pars clāviculāris, sternocostālis, abdominālis partēs mūsculī pectorālis sunt. 8. Ōstium ātrioventriculāre commūne ad malformātiōnēs congenitās cordis numerātur. 9. Ex compositiōne liquōris cerebrospīnālis medicus dē genere morbī iūdicat. 10. Gastrostomia, gastrotomia, gastrectomia variae operātiōnēs ventriculī sunt. 11. Genera mēnstruātiōnis abnormālis sunt: amēnorrhoea, oligomēnorrhoea, hypomēnorrhoea, hypermēnorrhoea, polymēnorrhoea.

Slovní zásoba

abnormālis, e - nenormální, nepravidelný, neobvyklý

amēnorrhoea, ae, f. - vynechání, nedostavení se menstruace

artēriosclērōsis, is, f. - kornatění tepen

ātrioventriculāris, e - síňokomorový

cerebrospīnālis, e - mozkomíšní

clāviculāris, e - klíční, patřící ke klíční kosti

compositiō, ōnis, f. - složení
corpusculum, ī, n. - tělísko
cystoscopia, ae, f. - vyšetřování močového měchýře zrakem, pomocí cystoskopu
erythrocytus, ī, m. - červená krvinka, erythrocyt
gastrectomia, ae, f. - chirurgické odstranění celého žaludku
gastrostomia, ae, f. - chirurgické vyústění žaludku navenek
gastrotomia, ae, f. - chirurgické otevření žaludku
haemorrhagia, ae, f. - krvácení, hemoragie
hypermēorrhoea, ae, f. - silné menstruační krvácení
hypomēorrhoea, ae, f. - slabší, menší menstruace
icterus, ī, m. - žloutenka
iūdicō, āre - soudit, posuzovat, usuzovat
leucocytus, ī, m. - bílá krvinka, leukocyt
liquor, ōris, m. - tekutina, mok
mēnstruātiō, ōnis, f. - menstruace
neonātus, ī, m. - novorozenec
oligomēorrhoea, ae, f. - menstruace v delších odstupech
oligūria, ae, f. - snížené vylučování moči
polymēorrhoea, ae, f. - častější menstruace
polyūria, ae, f. - nadměrné vylučování moči
sternocostālis, e - týkající se hrudní kosti a žeber
thrombocytus, ī, m. - krevní destička, trombocyt
ūrocystis, is, f. - močový měchýř
ūroscopia, ae, f. - vyšetřování moči zrakem

Cvičení

1. Najděte složená slova, v nichž je základem *ūron* (moč), *haema* (krev)
2. Utvořte složená slova z následujících výrazů: *sinister* *positiō*

bradys cardia

tachys cardia

3. Přeložte: Uložení srdce na pravé straně počítáme k neobvyklým úchylkám. Krvácení do mozku je nebezpečné pro život člověka. Malé nebo velké močení je příznakem onemocnění močových orgánů.

Per aspera ad astra

XXXV. L E K C E

Opakování

Přeložte:

1. In glandulā thyreoīdeā est lobus dexter et sinister.
2. Costae sunt vērae, liberae, spuriae.
3. Anaemia ex haemorrhagiā reiteratā prō vītā aegrōtī periculōsa est.
4. Thyroxinum hormōnum glandulae thyreoīdeae est.
5. Aegrōtī ā medicīs palpantur et auscultantur.
6. Pneumonia acūta aegrōtum in nosocomium addūcit.
7. Medicī morbōs praevenīre student, melius est morbōs praevenīre quam sānāre.
8. Dēcubitūs profundī aegrōtō nōn solum molestī sunt, sed etiam periculōsī esse possunt.
9. Temperātūra aegrōtī saepe per diem multum variātur.
10. In cāsū dolōris aegrōtus secundum ordinātiōnem medicī medicāmentum recipit.
11. In operātiōne nōnnumquam trānsfusiō sanguinis vītā aegrōtī servat.
12. In numerō phalangum digitōrum differentia est.
13. In cortice cerebrī sunt centra suprēma ad rēgulātiōnem fūnciōnum organismī.
14. Multa ossa per ossificātiōnem cartilāginum formantur.
15. Sera prō iniectiōne contrā nōnnūllōs morbōs periculōsōs , ad exemplum contrā tetanum, ē sanquine animālium parantur.
16. Costae flūctuantēs nōn in sternō, sed in pariete thōrācis fīniunt.
17. In initiō morbī cūrātiō faciliōr est, in cāsibus neglectīs est difficillima.
18. Hēpar mājima glandula corporis (in corpore) est.
19. Digitus quīntus etiam digitus minimus vocātur.
20. Cūrātiō causālis optima est.
21. Aegrōtī multa symptōmata morbī levissimē tolerant, alia gravissimē.
22. Atlās est prīma vertebra cervīcālis, epistropheus secunda, vertebra prōminēns septima.
23. Medicāmenta recenter parāta maiōrem efectum habent quam diū servāta, quae etiam obesse possunt.

Slovní zásoba

atlās, antis, m. - atlas, nosič, 1. krční obratel	ordinātiō, ōnis, f. - (lékařský) pokyn, nāvod, ordinace
causālis, e - příčinný	organismus, ī, m. - organismus
centrum ī, n. - střed, ústředí	ossificātiō, ōnis, f. - zkostnatění, osifikace
cortex, icis, m. - kůra	palpō, āre - vyšetřovat pohmatem, prohmatat
differentia, ae, f. - rozdíl, různost	pariēs, etis, m. - stěna, strana
diū - dlouho	pneumonia, ae, f. - zápal plic

effectus, ūs, m. - výsledek, účinek, efekt	rēgulātiō, ōnis, f. - řízení
epistropheus, ī, m. - čepovec, 2. krč. obratel	reiterātus, a, um - opakovaný, opěťovaný
flūctuāns, tis - volný, pohyblivý	secundum - podle
formō, āre - tvořit, vytvářet	serum, ī, n. - sérum, očkovací látka
glandula thyreoīdea - štítná žláza	servātus, a, um - uchovávaný
hēpar, atis, n. - játra	spurius, a, um - nepravý
hormōnum, ī, n. - hormon	temperātūra, ae, f. - teplota
levis, e - lehký, snadný	tetanus, ī, m. - tetanus
neglectus, a, um - zanedbaný	thyroxinum, ī, n. - tyroxin, hormon štít. žlázy
nōn solum - nejen	tolerō, āre - snášet, vydržet, přestát
nosocomium, ī, n. - nemocnice	variō, āre - měnit, střídat
obsum, obes, obesse - škodit	

Cvičení

1. Skloňujte: corpus sānum, animal fēlīx, manus dextra, faciēs externa, liquor cerebrospīnālis, diēs longus, remedium recēns, mūsculus brevis, aqua dēstīllāta

2. Utvořte od sloves *filtrō, videō, praescrībō, fīniō, tegō, praeveniō, auscultō* následující

tvary: 2.os.sg.ind.préz.akt.

3.os.sg.ind.préz.akt.

3.os.pl.ind.préz.pas.

inf.pas.

imperat.sg.

imperat.pl.

3. Utvořte vhodná spojení:

remedium parātus

phalanx simplex

unguentum longus

dolor secundus

faciēs externus

digitus ācer

4. Spojte správně následující výrazy:

laesiō mūsculus biceps

signum collāpsus circulātōrius

fūctiō cor dextrum

suspīciō tumor malignus

frāctūra membrum īferius

signum gastrītis acūta

5. Spojte uvedené výrazy se spojkami *sub, in, ante, propter, ex post* podle možností:

scapula sinistra, morbus recēns, finis celer, status perīculōsus, īnfarctus recēns, basis crāniī, diabētēs mellītus, diēs certa, ulcus inoperābile, tumor pulmōnis

6. Stupňujte: medicāmentum recēns, homō fēlīx, operātiō magna, dēns ācer, dēcursus malus

7. Napište diagnózu:

signum cancer ventriculī
carcinōma uterī
laesiō membrum superius
basis crāniī
frāctūra digitus p̄rimus
vertebra secunda latus dextrum
os frontāle

8. Spojte uvedené výrazy s číslovkami:

digitus manūs dextrae
membrum superius
vertebra cervīcālis
costa flūctuāns
phalanx pollicis

9. Uveďte výrazy opačného významu:

mūsculus abductor, ulcus operābile, morbus īnsānābilis, īnspīrātiō longior, operātiō facilis, suprāscapulāris, mōbilis

10. Utvořte akuz.sg., abl.sg., nom.pl. , gen.pl. a abl.pl. od spojení:

tussis gravis
periodus critica
cor hūmānum
ulcus perīculōsum
labium superius
īnflammātiō ācris, ācrior, ācerrima
numerus duplex

11. Utvořte názvy zánětlivých onemocnění žaludku, mozku, hrtanu, jater

12. Najděte výrazy opačného významu ke slovům *tachycardia*,
erythrocytus, *hypomēnorrhoea*, *dextropositiō*

13. Utvořte zdobněliny od výrazů: corpus, caput, dēns, bronchus

Finis coronat opus